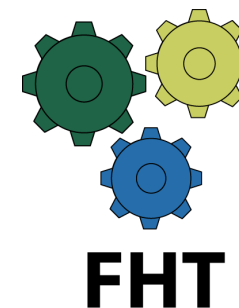

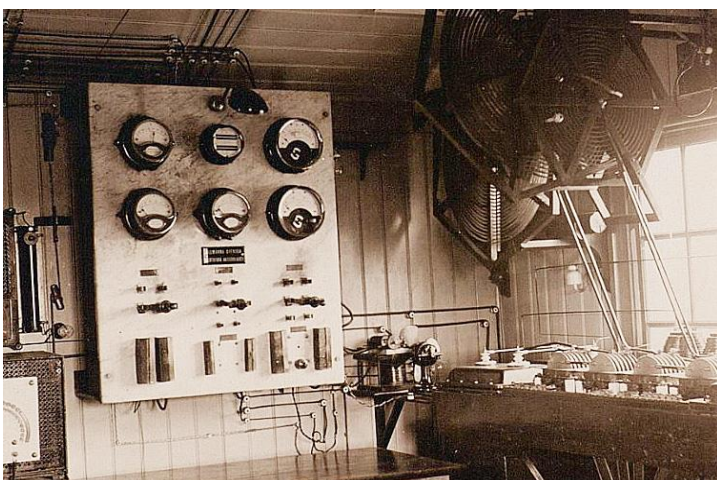

Försvarets Historiska Telesamlingar Marinen

Vaxholm radio (SAF) 1914 - 1975

M2014

Arne Ahlström

Teckenförklaringar.

Kungliga Telegrafverket (K.Tvt), statligt verk som lydde under civildepartementet och som bildades 1903 med ursprung från 1853. Högsta ledning över K.Tvt var **Kungliga Telegrafstyrelsen (K.Tsn)**. Från 1946 togs "Kungliga" bort och 1953 blev myndighetens namn **Televerket (Tvt)** där **Telestyrelsen** snart namnändrades till **Televerkets Centralförvaltning**.

I K.Tsn placerades tidigt en marin assistent för att enklare klara ut handläggningen av gemensamma ärenden.

1993 bolagiserades Televerket till **Telia AB**.

1992 användes namnet **Telestyrelsen**, senare Post- och telestyrelsen (**PTS**), för det ämbetsverk som tog över Televerkets myndighetsuppgifter såsom tillståndsgivning och radiofrekvensförvaltning.

I Tvt organisation bildades 1916 den s k **Radiobyran (Rb)**, där bl a Tvt egna gniststationer både på land och ombord på svenska handelsfartyg administrerades.

Marinen som redan 1902 hade etablerat de första egna gniststationerna på land var fram till 1909 ensam myndighet i Sverige som hade egen kompetens för detta. Själva genomförandet av anskaffning, installation och drift utfördes av myndigheten **Kungliga Marinförvaltningen (KMF)**, som skapades redan 1878; dess föregångare **Amiralitetskollegium** bildades 1634.

I KMF fanns flera större avdelningar bl a **Torpedavdelningen (Torp)**, som fr o m 1902 var huvudansvarig för gnisttelegraftekniken. Etableringen av **Vaxholm radio** skedde ute på Vaxön. Där fanns fästningen Vaxholms kastell bemannat av Kustartilleriet genom Kustartilleriregementet KA1 som hade sina kaserner på Rindön ute vid Oskar-Fredriksborg.

1942 skapades myndigheten **Stockholms Kustartilleriförsvar (SK)**, som blev ansvarig för alla kustartilleriförband i Stockholmsområdet.

Vaxholm radio kom efter 1938 att organisatoriskt att lyda under marinmyndigheten **CMDO**, chefen för ostkustens marindistrikt.

Använda källor vid skrivandet av detta dokument:

Handlingar ur Televerkets arkiv förvarade i Arninge. (Riksarkivet)

Marina handlingar i Krigsarkivet.

Kungl. Kustartilleriet, 1902-1952. Författare Allan Cyrus.

Vaxholms Fästnings Museum, årsskrift 1988.

Arne Ahlströms bok, Svenska marina kustradiostationer, en historik 1900-2000, ISBN 91-7942-081-8.

Stockholm radio 75 år, 1914 -1989. Utgivare Televerket Radio.

Bilder från Tekniska museet, Flottans porträttsamling/Riksarkivet, Marinmuseum, Fastighetsverket/SFV och Strömma kanal beträffande Kastellet.

Bilderna på framsidan av pärmomslaget visar till vänster radioexpeditionen i Vaxholm radio på 1910-talet, bilden från Tekniska museet. Bilden till höger på samma sida visar den marina radioexpeditionen på 1950-talet ute på Rindö, fotograf okänd. Telegrafisten på bilden är Olav Timlin (Larsson), mottagarna av typen GE BRT 400ES (m/50).

Vaxholm radio/SAF etablerad 1914.
I det civila samhällets och försvarets tjänst.

Sammanställd av Arne Ahlström.

Bilden från början av 1940-talet, visar i förgrunden marinens expeditions- och förläggningsbarrack, de två fackverksmasterna, varav den bortre ute på Vaxholmen, där även den ursprungliga expeditionsbyggnaden från 1914 finns kvar.

Bilden från Tekniska museet.

Förord

År 1895 ägde världens första radiosändning rum i trakten av Bologna i Italien när Guglielmo Marconi trådlöst lyckades överföra meddelanden på kilometeravstånd; år 1901 överbryggade han Atlanten. Tillsammans med professor Ferdinand Braun fick han år 1909 nobelpriset i fysik för sina "bidrag till utvecklingen av trådlös telegrafi" då de enligt Alfred Nobels testamente "*gjort* menskligheten den största nytta".

Vid 1900-talets början var det Kungliga Flottan som först använde "gnisten"; handelsflottan kom tio år senare. För flottan installerades de första landbaserade kustradiostationerna vid Oskar-Fredriksborg nära Vaxholm, på Kungsholms fort nära Karlskrona och vid Norra gattet i Fårösund. Trafiken var närmast av försökskaraktär och SAA, Karlskrona Radio, då inne på varvsområdet i staden, öppnade först 1909 för flottans samband respektive 1913 för allmän trafik.

Kungliga Telegrafstyrelsen öppnade SAF, kuststationen Vaxholm radio, i december 1914. Kungl. Telegrafverket ersatte denna med SDJ, Stavnäs radio, år 1938. Marinen övertog då Vaxholmsstationen, som till en början utpekades som Chefens för marinens egen station. Kustradion, såväl den civila som den militära, har haft förmånen av att ha välutbildade radiotelegrafister som arbetat rutinerat men ändå flexibelt, inte minst i svåra situationer såsom vid grundstötningar och sjöräddningsfall. Utan tvivel har tekniken betytt mycket för funktionen men det är ändå den mänskliga länken med sin lokala kännedom som varit viktigast. Låt oss minnas de insatser som gjordes vid Vaxholm radio.

Jag tackar Statens Fastighetverk/SFV, Vaxholms fästnings museum, Vaxholms stad, Riksarkivet, Krigsarkivet, Tekniska museet och Försvarets Historiska Telesamlingar/FHT för gedigen hjälp, Arne Ahlström för sammanställningen av denna skrift och Täby Sändaramatörer/TSA för jubileumsfirandet den 23 augusti 2014 där försvarsminister Karin Enström invigningstalade. Marinens radio och Stockholm radio hyllade då hundraåringen via radio, den förra med kortvågstelegrafi på vers och den senare på VHF-telefoni.

C-H Walde, f d chef för FMV radiobyrå.

Inledning

Detta dokument har tillkommit med anledning av att kustradiostationen **Vaxholm radio** (SAF) 2014 skulle ha fyllt 100 år. Initiativet till firandet har tagits av Täby Sändaramatörer (TSA), där en särskild grupp skapats för genomförandet.

Firandet kommer att äga rum ute på Vaxholms kastell, den plats där radiostationen ursprungligen etablerades. 100-årsdagen infaller den 16 december, men av praktiska och väderberoende skäl har man valt lördagen den 23 augusti för firandet.

Vaxholm radio, som tillhörde Kungliga Telegrafstyrelsen (K.Tsn) under perioden 1914 – 1938, övertogs 1938 av marinen som behöll namnet fram till nedläggningen på 1970-talet. K.Tsn flyttade 1938 sin verksamhet till Stavsnäs på östra sidan av Värmdön. Stationen hette inledningsvis **Stavsnäs radio (SDJ)** för att senare namnändras till **Stockholm radio**.

Bakgrund, läget 1914

I Sverige fanns 1914 sex kustradiostationer i drift; Karlskrona (SAA), Tingstäde (SAE), Oskar-Fredriksborg, Skeppsholmen (SAD), Göteborg (SAB) och Trelleborg (SAC), den sistnämnda öppnade 1912 och var ägd av SJ. De tre första hade sitt ursprung redan från år 1902, Göteborg kom i drift 1910. Benämningen ”radiostation” kom ganska sent, de första benämningarna på stationerna var ”gnisttelegrafstation” eller ”gniststation”. Exempelvis benämndes Göteborg radio från början ”Göteborgs gnisttelegrafstation” med anropssignalen GSG, Gnist Signalstation Göteborg.

Svenska flottan var under perioden 1900-1903 den enda statliga myndighet som på allvar tog sig an den nya tekniken ”gnisttelegrafi” och tidigt insåg den stora nyttan av att kunna kommunicera trådlöst mellan

fartyg men även mellan fartyg och land. Hittills hade man varit hänvisad till morselanternor och flaggsemaforering.

För införandet av gnisttelegrafi i svenska flottan gick uppdraget till KMF, Kungl. Marinförvaltningen, en mycket gammal myndighet som svarade för anskaffning av marinens materiel. Inledningsvis saknades helt egen personal som kunde ta sig an gnisttekniken. Ansvaret lades ändå på Torpeddepartementet som tidigare hade hand om telefonsystemen. Som förste specialist anställdes den unge välutbildade löjtnanten Charles Leon de Champs, med bakgrund som artillerist och med studier vid Tekniska högskolan (KTH). Han kom ursprungligen från en uråldrig högadlig släkt i Nederländerna och blev kvar i flottan hela sitt verksamma liv. Han avslutade sin karriär 1937 som Sveriges första chef för marinen. Denne de Champs ledde införandet av gnisttelegrafi fram till 1908.

KMF startade verksamheten år 1900 med att kontakta Marconis företag, The Wireless Telegraph and Signal Co Ltd London, som redan hade utrustningar till salu. Dessvärre kom det aldrig till någon upphandling då Marconi ställde sig tveksam även till ett lån av utrustning och i ett brev till KMF skrev han ”*the system is in itself a complete success, and it is both a waste of time and money to continue with small experiments such as you suggest.....*”. Brevet uppfattades vid KMF som ohövligt och det beslöts att efter ytterligare konsultationer avsluta kontakterna med Marconi. Ett troligt skäl till företagets märkliga upp-

Charles L. de Champs
Foto: Riksarkivet

Marconi

trädande kan ha varit att Marconis patent ej var skyddade i Sverige vid den aktuella tidpunkten.

Lt L. Key
Foto: Riksarkivet

Nu vände KMF sina blickar mot Tyskland och företagen Siemens & Halske (S&H) samt Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft (AEG). En löjtnant L. Key, som deltagit i förhandlingarna med Marconi, skickades till Berlin. Den 16 maj 1900 telegraferade Key hem till KMF och redogjorde för de apparater som var möjliga att köpa.

Redan på hösten samma år fanns materielen i Sverige och installerades på två ångslupar för provverksamhet. Resultaten var positiva och avstånd på cirka 30 km kunde överbryggas.

Nu kom de Champs in i bilden som försöksledare för vidare anskaffning och installationer. Nya upphandlingar blev aktuella och offertförfrågningar lades ut på Siemens&Halske, AEG, Ducretet i Paris och Marconi i London. Efter utvärdering och erfarenheter från 1900 års kusteskader (flottövning) beslöts att AEG skulle få ordern på fyra kompletta utrustningar till pansarbåtarna Thor, Oden, Njord och Torpedkryssaren Clas Ugglå. Redan den 19 juni 1901 var gnisttelegrafapparaterna på plats i fartygen och kunde användas under höstövningarna.

Utbyggnad av landbaserade stationer

Efterhand som flera fartyg fick gniststationer restes krav på utbyggnad av stationer i land för att kunna etablera trafik med fartygen. Först blev Karlskrona med en station ute på Kungsholms fort, det skulle ha varit i juli 1902 enligt de Champs. Sedan följde etableringar på Kaptensberget i anslutning till Oskar-Fredriksborgs fästning vid Ox djupet samt på Gotland vid Fårösund inom 2.a batteriets område vid Norra gattet.

Räckvidderna inledningsvis var mycket måttliga, då skötseln av utrustningarna ålades personal som saknade den speciella kompetens som erfordrades och utbildningen var i sin linda. Det stora problemet var genomgående laddningen av de stora batterier som behövdes för att hålla utrustningarna igång. Laddningen skedde från generatorer drivna med fotogenerverk. Under laddning var mottagning näst intill omöjlig på grund av störningar från elverket.

Kaptensberget med f.d. salubatteri.
Foto: Arne Ahlström.

Rekrytering av nya medarbetare

Införande av gnisttelegraftekniken genomfördes under första tiden av en handfull personer med de Champs i täten. Vid kontakterna med AEG träffade de Champs den svenske civilingenjören Ragnar Rendahl, som var laboratorieförman vid AEG:s gnistavdelning. Denna Rendahl var född 1878 och son till en kyrkomusiker i Karlstad. Efter studier vid KTH i Stockholm flyttade han till Berlin, avslutade sina studier och anställdes därefter vid AEG. de Champs lyckades övertala Rendahl att ta en tjänst vid KMF i Stockholm från 1908 med inriktningen att vara ansvarig för marinens fortsatta utveckling av gnisttelegraftekniken. Detta var ett lyckokast för hela marinen då Rendahl förutom sina höga kunskaper som elektroniker också konstruerade radiomaster som har varit använda in i modern tid.

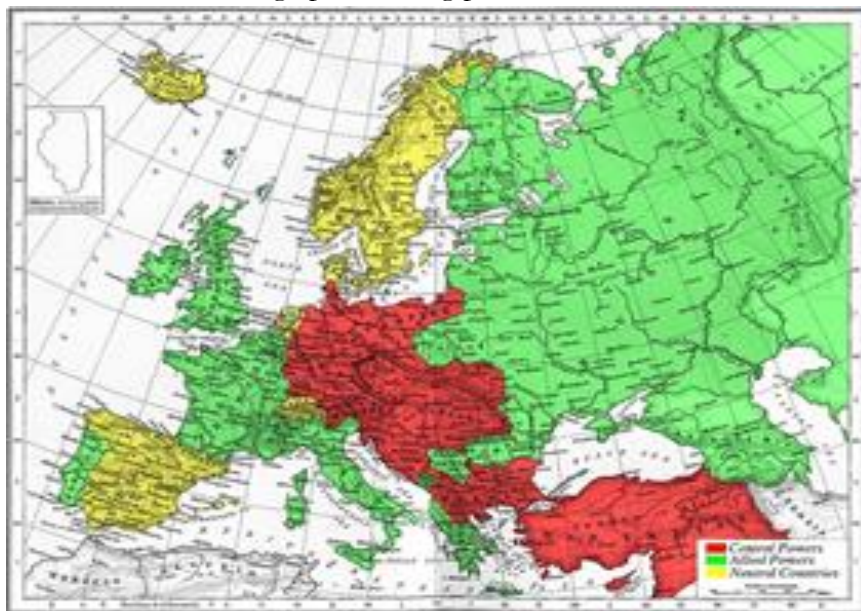

Ragnar Rendahl, civilingenjör. Foto: KtA

Rendahl kom att anlitas även av K.Tsn vid projekteringen och uppbyggnaden av deras stationer exempelvis vid Vaxholm 1914. Han invaldes i Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien 1920 och senare i Kungl. Örlogsmannasällskapet.

Det politiska läget i Norden och Europa vid tiden för Vaxholm radios etablering 1914.

Den upplösta unionen mellan Sverige och Norge påverkade fortfarande hur man i Sverige politiskt såg på försvaret i framtiden.

Det som i ännu högre grad bidrog till beslutet var att 1:a världskriget bröt ut den 28 juli 1914. Sverige, liksom Danmark och Norge, förklarade sig vara neutrala under kriget. Finland tillhörde ännu Ryssland sedan 1809. Detta innebar bl a att Sverige hade land- och sjögräns med Ryssland.

Stridande motpart till Ryssland var de s k Centralmakterna där länderna Tyskland, Österrike, Ungern, Turkiet och Bulgarien ingick. Till Ryssland anslöt sig så småningom även Storbritannien och Frankrike och dessa bildade den s k trippelententen, ”en samförståndslösning”.

Sjötrafiken i framförallt Östersjön kom nu under kriget 1914-1918 att inte bara präglas av civil handelssjöfart, nu kom krigsfartyg från bägge stridande sidor att uppträda runt Sveriges kuster ända upp i Bottenviken. En besvärande sak för Sverige var att malmtransporter mellan Luleå och Tyskland var igång under hela kriget och krävde eskortinsatser av den svenska flottan och civila myndigheter av typen kustbevakning och lotsar. Detta ställde krav på ytterligare trådlös kommunikation. Både det civila samhället och försvaret saknade fungerande radioresurser norr om Ålands hav, marinens kustradiostation på Rindö vid Oskar-Fredriksborg var den nordligaste befintliga stationen men hade dålig räckvidd och äldre utrustningar, den ersattes av Vaxholm radio.

De första radiokonferenserna och internationellt samarbete.

Införandet av gnisttekniken i den civiliserade delen av världen gick snabbt, framförallt i Europa och USA. Marconi och hans bolag dominerade en stor del av marknaden tillsammans med det tyska företaget AEG. Varje land utformade sina egna nationella regler för hur trafik på ”radio” skulle genomföras. Marconi gick så långt in sin ambition att stationer tillverkade av hans bolag endast fick trafikera andra Marconi stationer!

För att hejda denna nationella utveckling kallades berörda länder till en första preliminär radiokonferens i Berlin 1903. Följande länder deltog: Frankrike, USA, Italien, Ryssland, Spanien, Storbritannien och Tyskland. Sverige var inte representerat, men genom kontakterna med Tyskland/AEG så fick Sverige ta del av informationen från mötet.

Resultatet från konferensen sammanfattades under 8 artiklar varav bl a följande intressanta formulering fanns med; ”att det borde åligga kust- och fartygsstationer att utväxla trådlösa telegram oberoende av det trådlösa telegrafsystem, enligt vilka dessa stationer är upprättade”. Frågan om sjöräddning togs också upp och föreslogs att ”telegram från fartyg i nöd skall ha företrädesrätt framför andra telegram”.

Det kom att dröja ända till 1907, året efter den första riktiga radiokonferensen 1906 i Berlin, innan Sveriges riksdag på förslag från K.Tsn stiftade en lag som bl a krävde Kungl. Maj:t:s tillstånd att inneha radiosändare. De första radioamatörerna dök upp tidigt i Sverige och fick sitt tillståndsbevis av Kungl. Maj:t (Kungabrevet) sedan KMF i varje särskilt fall samtyckt till detta.

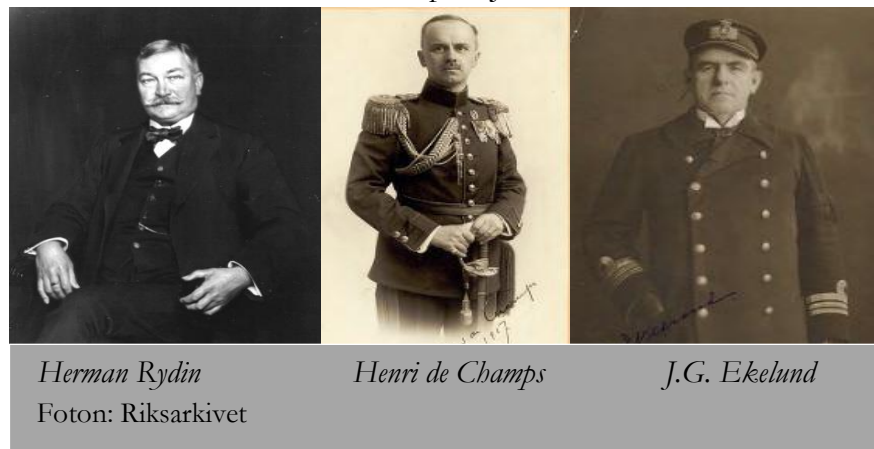
Vid denna tidpunkt begärde också K.Tsn i samråd med marinen anslag för uppförande av en egen radiostation för kommersiell trafik i Göteborgsområdet. Så skedde också och den 18 september 1911 öppnade stationen för trafik med namnet ”Göteborgs radiotelegrafstation” SAB. Marin personal fanns i stationen ända fram t o m 1.a världskrigets slut.

1914 ratificerade Sverige den internationella konventionen rörande betryggande av säkerheten till sjöss, som avslöts vid radiokonferensen i London 1912. 1915 var antalet gniststationer på svenska handelsfartyg ringa, cirka 40 st med 0,5 – 2 kW-sändare. Redan 1916 tillsatte K.Tsn resurser att ta hand om gnisttelegrafen inom svenska handelsflottan. Avtal tecknades med både Marconi och Telefunken för leverans av radiomateriel, apparaterna hyrdes ut av Telegrafstyrelsen som också hade ambitionen att bygga ut flera kustradiostationer med sådan täthet att fartyg, även de med svaga sändare, skulle kunna uppnå förbindelse inom 150 nautiska mil/cirka 25 landmil.

Samarbete mellan Kungl. Telestyrelsen och Marinen etableras.

1913 presenterar marinen för Kungl Maj:t en plan för ”marinens förseende med radiostationer” och föreslår samtidigt att det bildas en arbetsgrupp med representanter från K.Tsn, Armén och Marinen med uppgift att överarbeta befintliga planer för den fortsatta utbyggnaden av ytterligare stationer, så att alla berördas intressen beaktas.

Tsn ställde upp med sin generaldirektör Herman Rydin, Armén med överstelöjtnant Henri de Champs (broder till Charles Leon de Champs) samt marinen med kommandörkapten J. Gustaf. Ekelund.

Redan samma år var den gemensamt utarbetade planen klar och inarbetad utbyggnad av nya stationer i Vaxholm, Härnösand och Boden samt en större ”centralradiostation” i Karlsborg, där den senare kunde, i händelse av krig, trygga förbindelserna för krigsledning och regering. Samtidigt föreslog man att marinens station vid Oskar-Fredriksborg borde läggas ner då den nya stationen vid Vaxholm skulle ersätta den. Kungl Maj:t godkände utbyggnadsplanen och anvisade medel för genomförandet. På grund av krigsutbrottet forcerades installationerna vid Vaxholm så att stationen var bemannad och i drift redan i december 1914.

Härnösand (SAH) öppnade i juli 1916. Bodens första station byggdes 1914 i ett provisorium av försvaret för att säkerställa förbindelsen med högkvarteret i Stockholm, en bunker tillkom 1916 och först 1919 fick stationen sin internationella signal SAI.

Karlsborgsstationen (SAJ) kom i drift under 1918 efter omfattande installationsarbeten. Huvudsändaren hade en uteffekt på 80 kW och kallades i telegrafistkretsar för "Europas väckarklocka". Under hela utbyggnadstiden fungerade KMF med civilingenjören Ragnar Rendahl i spetsen som ansvarig för tekniklösningarna och erforderliga driftsättningar.

Utrustningar som anskaffades för installationerna.

KMF:s långa och framgångsrika samarbete med tyska företaget AEG/Telefunken redan från sekelskiftet låg till grund för anskaffning - en till nu aktuella stationer. Till Vaxholm och Härnösand inköptes en 8 kW gnistsändare av typen "Tönende Funken", en helt ny metod att framställa svagt dämpade svängningar utarbetad för Telefunkens räkning av professor Max Wien vid Tekniska Högskolan i Danzig. Den svenske ingenjören R.H. Rendahl, dåvarande chef för Telefunkenlaboratoriet, bidrog verksamt till utvecklandet av systemet, som började marknadsföras år 1909. (Rendahl anställdes vid KMF 1908, författarens anm)

För Bodens räkning anskaffades en motsvarande sändare men med dubbla uteffekten med tanke på att stationen hamnade en bit in i landet, nämligen vid Bodens fästning.

På mottagarsidan anskaffades bl a Telefunkens hörmottagare modellår 1915, senare kom mottagare modell 1917.

Behovet av radiomaster på höjder upp till 50 meter var önskvärda för att bära upp de tunga trådantennor som erfordrades med tanke på de

låga frekvenserna runt 600 kHz/500m som utnyttjades. Tillgängliga mastkonstruktioner i Sverige var som regel för klumpiga och tunga att hantera, detta noterade Rendahl tidigt och bestämde sig för att själv ta fram en ny mastkonstruktion som byggde på ett ramverk av metallrör som gav en lätt mast med stor styvhet och som tillät att den kunde resas med "hjälpmast".

Marinens stationer i Karlskrona och Tingstäde hade också försetts med nya gnistsändare och mottagare.

Uppgörelse om vem som skulle äga stationerna.

Marinen som redan 1904 – 1906 hade egna stationer i drift i Karlskrona, på Gotland i Fårösund, på Rindö vid Oskar-Fredriksborg och på Skeppsholmen och dessutom bidragit till Tsn utbyggnad, tyckte under en period att det naturliga var att marinen tog ansvar för alla kustradio-stationer.

Televerket däremot ville ta över stationerna i Karlskrona och Tingstäde sedan de hade tilldelats internationell anropssignal och skötte den civila trafiken mot handels- och fiskeflottan i framförallt Östersjön. Så småningom träffades en uppgörelse där marinen behöll Karlskrona och Tingstäde och Televerket tog hand om övriga stationer.

Noteras bör att marinen under 1.a världskriget och vid egna krigsövningar med flottan vid behov har haft marina telegrafister placerade vid alla Tsn:s radiostationer. Marinen har också haft ett antal ytterligare egna stationer som varit öppna vid övningar och incidenter.

Till Kungl. Marinförvaltningen. 4443

Den 8/9 1914 i plenum beslöts:
Konf. Telegrafstyrelsen
[Signature]

Sedan Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 4 september 1914 bekyndigat Kungl. Telegrafstyrelsen att å Vaxholmen uppföra en radiotelegrafstation, får Kungl. Telegrafstyrelsen anhålla, det Kungl. Marinförvaltningen ville meddela, huruvida Kungl. Marinförvaltningen är villig att för Kungl. Telegrafstyrelsens räkning utföra ifrågavarande anläggning; i vilket fall Kungl. Telegrafstyrelsen kommer att till Kungl. Marinförvaltningen överlämna vederbörliga planritningar ävensom tillhandahålla arbetsmanskap och materiel, som av Kungl. Marinförvaltningens arbetsbefäl anses lämpligen bära av telegrafverket lämnas. Stockholm den 8 september 1914.

Germán Rydén

Handlingen till vänster är en kopia av en skrivelse till KMF från GD Tvt, med en anhållan om att KMF utför installationerna vid Vaxholm radio.

Till höger kopia av skrivelse från KMF till fästningsbefälhavaren (FBV) i Vaxholm, skrivelsen undertecknad av högste chefen för myndigheten KMF, konteramiralen Gustaf Dyrssen. Bilden visar Dyrssen som kommandör 1903. Fotot från Rikskarkivet.

Stockholm den 17 september 1914.
 Till FBV, ang. anläggning av en gniststation å Vaxholms fästning.

Ansökan d. 23/9 1914
C. D. a.

KMfn, som på därom av kungl. telegrafstyrelsen gjord framställning förklarar sig villig att för nämnda styrelsens räkning anlägga en 8 KW gniststation å Vaxholms fästning, har uppdragit åt ämbetsverkets torpedavdelning att omedelbart påbörja och utföra arbetet. I följd härav vill KMfn anmoda Eder att, intill dess särskild uppberdsman varder förordnad, mottaga för gniststationen avsedda materialier, effekter, apparater, instrument och verktyg m.m., övervaka byggnad av stationshuset och i sinom tid låta verkställa besiktning av detsamma, samt på framställning av torpedavdelningen upphandla nödig materiel ävensom biträda och tillhandahålla hjälp vid arbetena, i den mån sådant kan vara erforderligt.

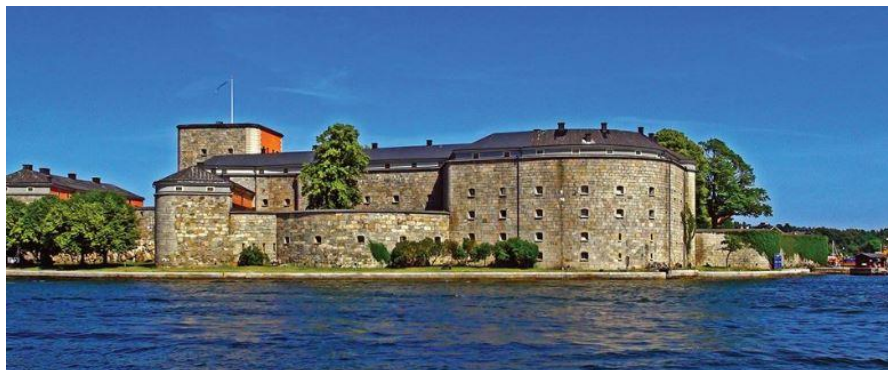
Till bestridande av kostnader härför äger Ni att i mån av behov från KMfn rekvirera behöfligt förskott, vilket skall redovisas å titel 780: "Förskott för Kungl. Marinförvaltningen".

På KMfns vägnar
Dyrssen
 Konteramiral

Vaxholm radio 1914 – 1937.

Försvaret och Telegrafstyrelsen var överens om att de nya stationerna, så långt möjligt, skulle placeras i något av försvarets befästa områden. Detta innebar att Vaxholm radio kom att placeras ute på Vaxholmen, en ö mellan Vaxholm stad och Rindön. Där finns den berömda Vaxholms fästning belägen och där kunde man få skydd mot eventuell bekämpning och där fanns tillgång till strömförsörjning. Här fanns även ledningen för ett kustartilleriförband stationerat som tillhandahöll logi och mat till radiostationens personal.

På grund av krigsutbrottet i juli 1914 prioriterades utbyggnaden av Vaxholm radio vilket innebar att man redan tidigt på hösten hade byggfirman R. Siösteen från Stockholm på plats och startade byggandet av ett nytt gniststationshus av trä på fästningens östra utsida. Den 14 december slutbesiktigade fortifikationsbefälhavaren huset som därmed var klart för installation.

Vaxholms kastell, sett från väster.

Foto: Fastighetsverket

Installationen av gnistmaterielen inklusive antennenläggning och anordningar för strömförsörjning leddes av KMF:s ingenjör Ragnar Rendahl utifrån den överenskommelse som tidigare träffats mellan myn-

digheterna. Beträffande antennmasterna är tillgängliga källor något oklara. Det finns dokument där 2 st 50 m trämaster nämns vilket strider mot andra uppgifter/bild som talar för att någon form av metallmaster använts från 1914 till 1922. Mellan de två masterna, den ena placerad omedelbart intill stationshuset och den andra på Rindön, spändes en trådtantenn i form av en trumma upp med en nedledning/feeder till stationen. Antennen kom att hänga rakt över farleden på östra sidan av Vaxholmen, vilket senare kom att skapa problem, vi återkommer till detta i kommande redogörelser.

K.Tsn hade skött korrespondensen med **Bureau international de l'Union télégraphique** i Bern. Stationen fick anropssignalen **SAF**, den sjätte internationella signalen för kustradiostationer i Sverige.

Vaxholms kastells östra sida, platsen där stationshuset stod. Utfyllnader har gjorts i senare tid.

Foto: Fastighetsverket

Bemanningen från Tsn vid stationen bestod av en radiokommissarie (Rk), fyra telegrafassistenter och fyra telegrafister, den förste radiokommissarien blev Werner Rinde.

Världskriget hade redan pågått ett halvår så marinen var ytterst angelägna att få kommendera egen personal till stationen. Det blev en officer, fyra underofficerare och fyra signalmatrosar. Arbetsfördelningen var sådan att de militära signalisterna alltid skötte passningen av de militära frekvenserna medan Tsn personal svarade för de civila anropsfrekvenserna. Den civile radiokommissarien var högsta chef för hela verksamheten. Kompetensmässigt hade Tsn personal förstaklass certifikat medan marinens telegrafister inte hade någon formell civil behörighet.

T s förvaltare Alkfors, chef marina personalen.

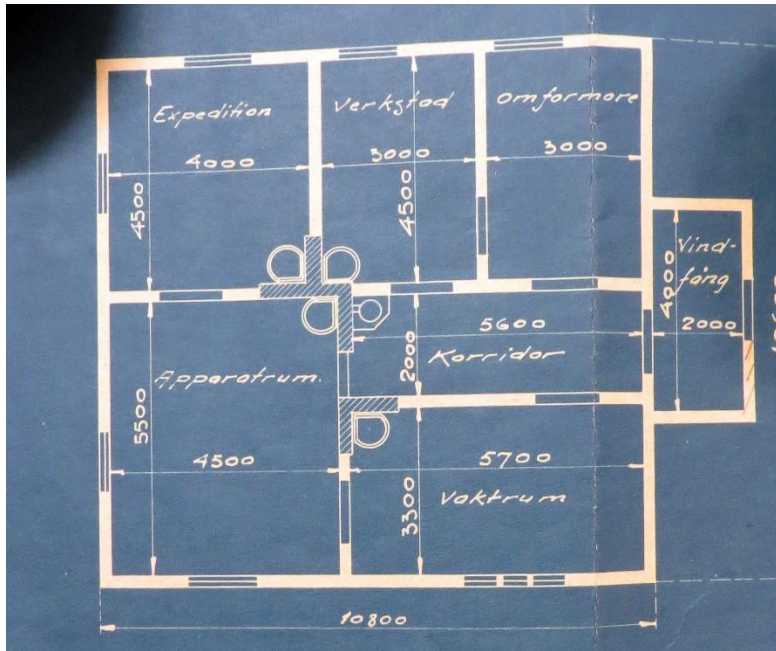
Invigningen av stationen möttes av stort intresse från pressen, och då främst från tidningar i Stockholmsområdet exempelvis från Aftontidningen: ”Vid sidan av undervattensbåtar och flygmaskiner är det ej till ringa del radiotelegrafin, som sätter sin prägel på det krig, som rasar över större delen av en kontinent. Radiostationerna ha blivit en ny kommunikationsmöjlighet av synnerlig betydelse, och det är inte ovanligt, att man under strider där nere på flandriska kusten likaväl som borta på Arabiens flodstränder möts häftigast just vid kampen om en enkel gniststation. Visar det sig omöjligt att erövra den hel och bibehållen, så må den hellre offras än lämnas kvar i fiendernas händer!” (Utdrag ur Aftontidningen 30 december 1914.)

Vy från Rindö mot kastellet med stationshuset och en av 50 m masterna.

Foto: Riksarkivet

”På dagen hör man inne på Vaxholms station rösterna från övriga svenska gniststationer, även om det ofta avbrytes eller störs av fartygsstationer, som befinner sig någonstans i Stockholms inlopp. På nätterna har man däremot lyckats fånga ljudet från betydligt längre bort belägna stationer, exempelvis fartyg på Atlanten, väster om England. Vid så långa distanser har man dock svårt att få en fullständig utskrift av den korrespondens mellan tvänne stationer, som man identifierat”. (Fortsatt citat ur Aftontidningen 31 december 1914.)

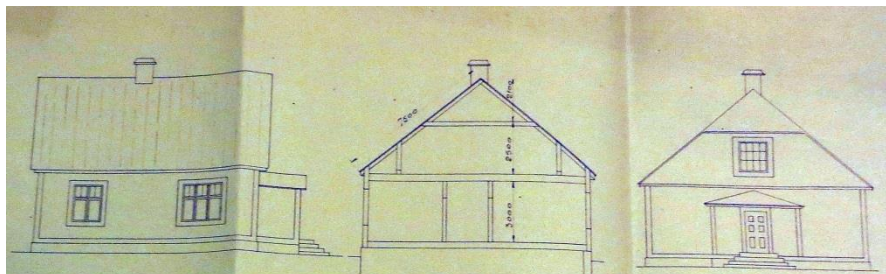
Stationshus på Kastellet, planritning.

Foto: Riksarkivet

Bild från mastresningen 1914 i Vaxholm. Masten verkar vara av metall, hjälpmast användes. Stationshusets tak skymtar.

Foto: Riksarkivet

Stationshus på Kastellet, vyer.

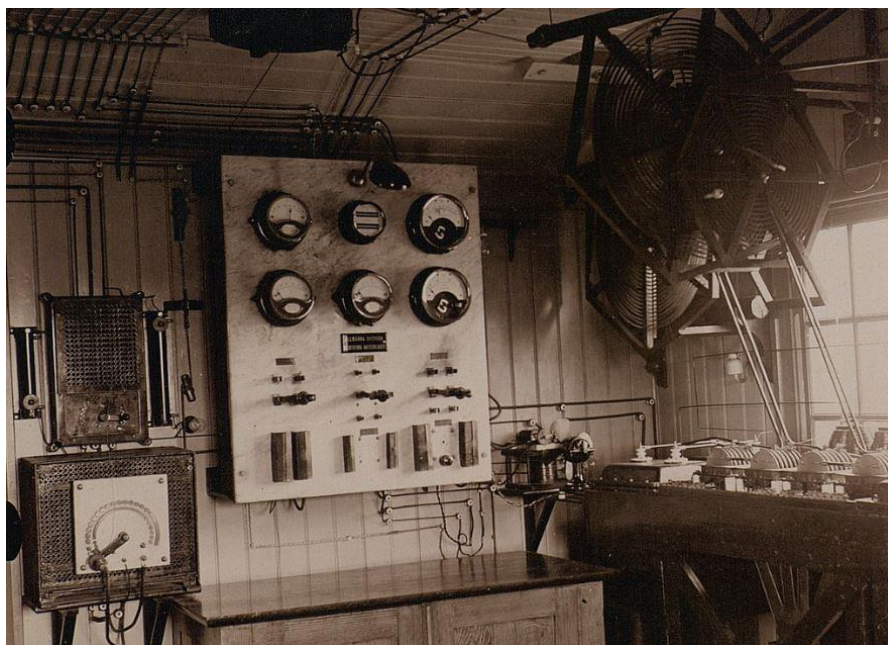
Foto: Riksarkivet

Vy från Rindö mot Kastellet. Notera de två 50 m Rendablmasterna med trådantenn och nedledning.
Foto: Tekniska museet

Vaxholm radio, gårdsplanen mot söder. Notera gnistgapet vid högra fönstret och närheten mellan stationhuset och kajen.
Fotograf okänd.

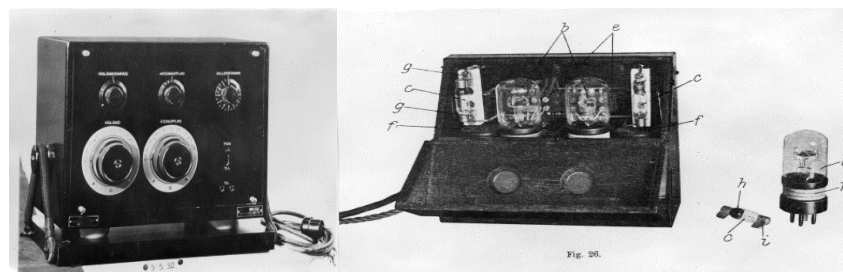
Vaxholms radio, expeditionen i stationshuset.

I centrum instrumenttavla för övervakning av strömförsörjning och periodtal.

Till höger i taket avställningspolar för anslutning till antennen.

Till höger på bordet gniststräckor.

Foto: Tekniska museet

Exempel på två mottagartyper som användes under 1910-talet.

Till vänster: MK1-A, till höger mottagare modell/17, den första rörbestyckade.

Foto: Marinmuseet Karlskrona

(Fortsatt utdrag ur Aftontidningen 31 december 1914)

Väl ute på stationen:” *Vad som genast fångar en besökares uppmärksamhet är det imposanta luftnätet eller antennen som det heter. Alldeles utanför byggnadens ena gavel, starkt stagad i berget, reser sig en gigantisk mast med en höjd på - skulle vi förmoda – sextio à sjuttio meter. På andra sidan sundet reser sig på Rindölandet en annan mast av samma konstruktion. Mellan de båda är i en jättegåge en trådcylinder utspänd, som gungar i den starka, till storm gränsande blåsten, men vars hållfasthet tack vare det utmärkta materialet och de rikligt förekommande stagen trotsar stormarna”.*

En titt in i det allra heligaste, apparatrummet: ” *Utom de apparater som äro monterade på fönsterborden, äro andra uppställda på golvet i apparatrummets mitt, såsom generatorer, kondensatorer och induktionsrullar. Det är här det centrum finnes, därifrån stationens effekt genom små invecklade manipulationer regleras, och det är hit de trådar leda, genom vilka den nödiga kraften ledes från den egentliga kraftkällan, som ligger i fortets källare”.*

Televerkets organ för den egna personalen ”Svensk Telegraftidning” noterade huvudstadspressens stora intresse för tillkomsten av Vaxholm radio och beslöt att själva komma ut med eget reportage, delvis byggt på Aftontidningens tidigare besök med bl a följande tillägg:

”*Det är givetvis en stor lucka i såväl våra kommersiella kommunikationslägenheter som i vår krigsberedskap, som därmed fyllts – till en del åtminstone. Ty Vaxholms radiostation, den andra av hittills öppnade, av telegrafverket administrerade stationer – den på Nya Varvet i Göteborg är den första – är avsedd att vara den första länken i en kedja, som skall dra sin skyddande ring runt våra kustar. Som sådan och för övrigt redan i och för sig har stationen ett intresse, som mer än väl kunde motivera ett besök”.*

Viktiga händelser i stationens verksamhet:

1913-1914, exakt datum saknas

Ett preliminärt kostnadsförslag för uppförande av Vaxholm radio har översänts från K.Tsn till KMF, där noteras bl a följande kostnader:

• Stationshus	12.000 kr
• Trämast 50 m med tillbehör	6.000 ”
• Radiostation från Telefunken, 8 kW	14.000 ”
• Övrigt	18.000 ”

Totalt 50.000 kr

1914 december

Kungliga Marinförvaltningens skrivelse, DN:r 143-DR, Torp 601/1914 till Kungl. Telegrafstyrelsen:

”Kungl. Marinförvaltningen får härigenom meddela, att den radiotelegrafstation i Vaxholm, vilken ämbetsverket i skrivelse sistlidne september förklarade sig villig att utföra, nu är i det närmaste färdig och kan öppna för allmän trafik.

Då endast några yttre arbeten återstå, och det torde vara av vikt för Eder att så snart som möjligt kunna ta stationen i bruk, har ämbetsverket velat anmäla detta med anhållan, det Ni ville bestämma en dag för avlämnandet av stationen till Eder”.

Stockholm den 9 december 1914.

På Kungl. Marinförvaltningens vägnar

Gustaf Dyrssen, vice amiral

1914 december

Inför öppnandet av stationen stadgade K.Tsn följande :

- Stationen skall vara öppen dag som natt
- Att dess anropssignal är SAF
- Stationen anordnas enligt svenska flottans system och arbetar på våglängden 600 m
- Kustavgiften skall vara 10 öre per ord, dock lägst 1 krona för telegram
- Beträffande stationens räckvidd kan uppgift ej lämnas förrän den varit i drift en period

Vid den här tidpunkten fanns radiostationer på 61 svenska fartyg, varav 26 handelsfartyg. Under 1914 utväxlar de svenska kustradiostationerna 3.194 radiotelegram med fartyg.

1914-1919

Sjöräddning

Som tidigare nämnts så hade nödanrop företräde på anropsvåglängden 600 m, och radiostationerna skötte i praktiken sjöräddningen. Vid nödanrop tog man kontakt med de sjöräddningsskeppare som fanns och vid behov även med marinen. Någon nationell ledningsinstans fanns ej och det skulle dröja ända till 1947 innan detta förhållande erkänns av de berörda svenska myndigheterna.

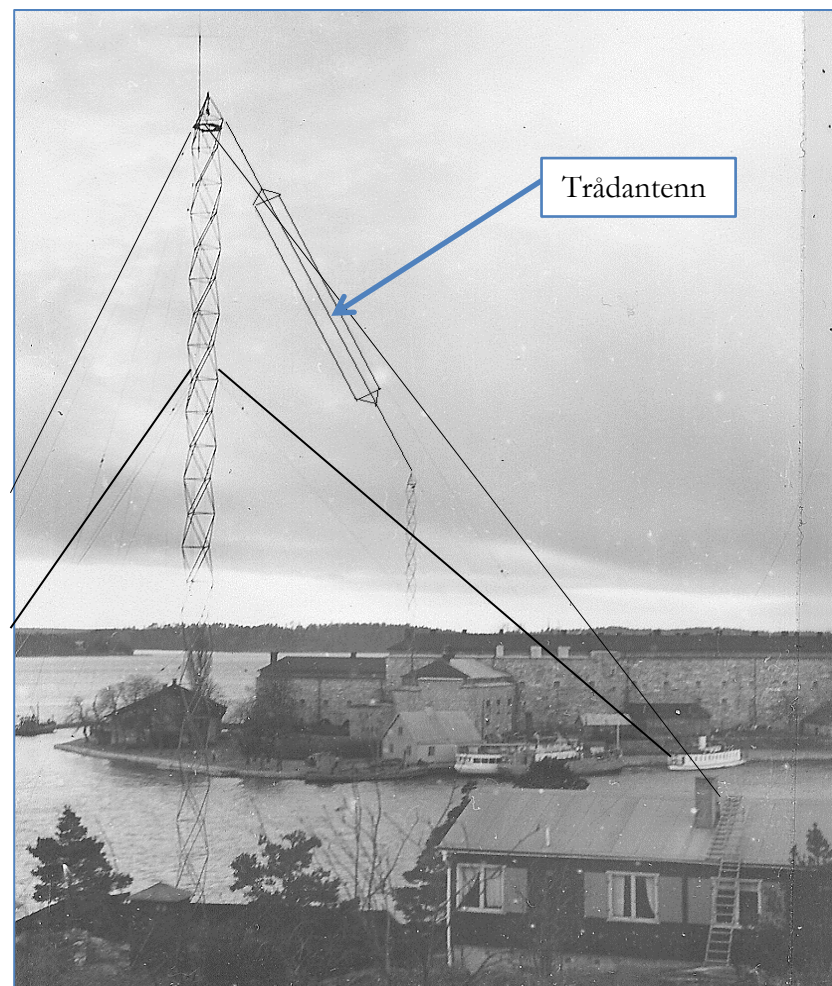
1914 december

Brev från K.Tsn till Föreståndaren för Vaxholms radiotelegrafstation innehållande förteckning över trycksaker, avsedda för bruk vid stationen, avskrift:

- 1 ex Nomenclature officielle des bureaux telegraphiques
- 1 « Nomenclature radiotelegraphique
- 1 « Liste alphabetique
- 1 « Svensk stationsförteckning
- 1 « Post- och telegrafortförteckningen
- 1 « Taxa för telegram från Sverige till utlandet
- 1 « Förteckning över telegramadresser
- 1 » Ordsammansättningar i telegram
- 1 » Internationella telegrafkonventionen
- 1 » Instruktion för radiotelegrafstationer ombord å fartyg
- 1 » Rikstelefonkatalogen, del I – VI
- 1 » Internationell taxetabell angående gnisttelegram
- 3 » Förkortningstabell för radiotjänsten
- 1 » Karta över gniststationer i nordvästra Europa
- 1 » Anslag innefattande praktiska anvisningar för återkallande till liv av personer, som blivit bedövade genom inverkan av elektrisk ström
- 3 » Myntförvandlingstabell
- 3 » Kurstabeller

Tillika översändes följande antal räkningsblanketter för radiotelegram att användas som koncept vid görande av månadsavräkningarna till Telegrafstyrelsen.

Svensk text, 100 ex Fransk text, 50 ex

Vaxholms kastell, östra sidan. Notera att Vaxholmsbåtarna hade brygga omedelbart intill radiostationen.

Foto: Tekniska museet, något manipulerat med maststeg.

1915 februari

Handbrev till Telegrafdirektören i Stockholm från Rk Rinde vid Vaxholms radio: ”natten mellan den 18 och 19 februari kl 0145 uppfattade stationen ett anrop ”cbm cbm cbm de ccm ccm ccm”. Vid närmare efterforskning konstaterades att signalen ”cbm” tillhör det chilenska krigsfartyget Tomé och att ”ccm” tillhör en kustradiostation på ön Mocha på Chiles västkust”.

Rinde fortsätter: ”Då det ju vore intressant att få veta, om signaler från ett par jämförelsevis svaga stationer verkligen kunnat komma fram på detta oerhörda avstånd, torde det vara lämpligt att hemställa, att K.Tsn ville inhämta upplysning om ovannämnda stationer verkligen korresponderat, Tomés position vid tillfället m fl enskildheter”.

Vaxholm 28 januari 1915/W. Rinde

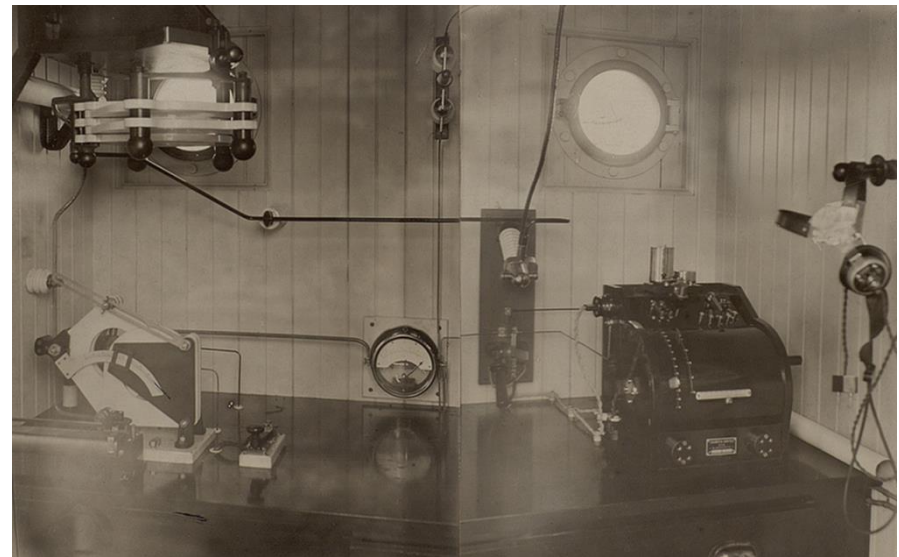
1915 april

Ett handbrev från någon ”Oskar” troligen vid Vaxholm radio till ”Bäste Broder” i Boden. Skrivaren av brevet beklagar att Boden ej uppfattat provsändningarna från Vaxholm. Skälet skulle bl a ha varit att sändarens gniststräckor varit svåra att ställa in och tonen dålig vid 600 m våglängd.

”Oskar” hade också träffat Rk Rinde som lyssnat på provsändningarna och bekräftade att tonen inte alltid var så fin. ”Bengtsson från Malmö har varit här och tittat på stationen. Även Zephyrys och en liten herre Lampa har varit här och lyst med sin närvaro!”

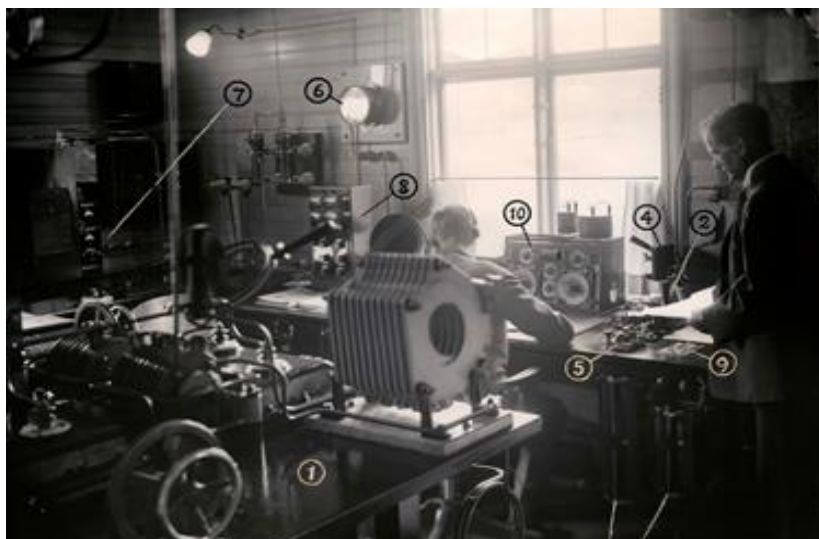
1917 januari

KMF skrivelse till marinstaben med förslag om att marinens äldre gniststation vid Oskar-Fredriksborg avvecklas, då K.Tsn nya station i Vaxholm med f n marin personal i tjänst, väl kan lösa marinens uppgifter.

Gnistsändare ombord svenskt fartyg från slutet av 1910-talet. Effekt cirka 0,5 kW med ”Tönende Funken” från AEG. Utrustningen kunde hyras från Kungl. Televerket, underhåll ingick i priset.

Bilden från Tekniska museet.

Vaxholm radio i början av 1920-talet.

Foto: Tekniska museet

1 Gnistsändaren	6 Antennamperemeter
2 Omkastare sänd/mott	7 1kW-rörsändare
3 Magnetiseringsreostater för 500-periodig generator	8 Telefonsats till 7
4 Lokalmottagare	9 Signalanordning för pejlstation
5 Telgrafnyckel	10 Mottagare

1919

Detta år fick Vaxholm radio sin första sändare med elektronrör och telefonsats, Svenska Radiobolagets AT 1000 med 1 kW uteffekt. Sändaren var avsedd för telegrafi, med eller utan ton, samt med tillsats för telefoni, våglängdsområde 500-3000 m.

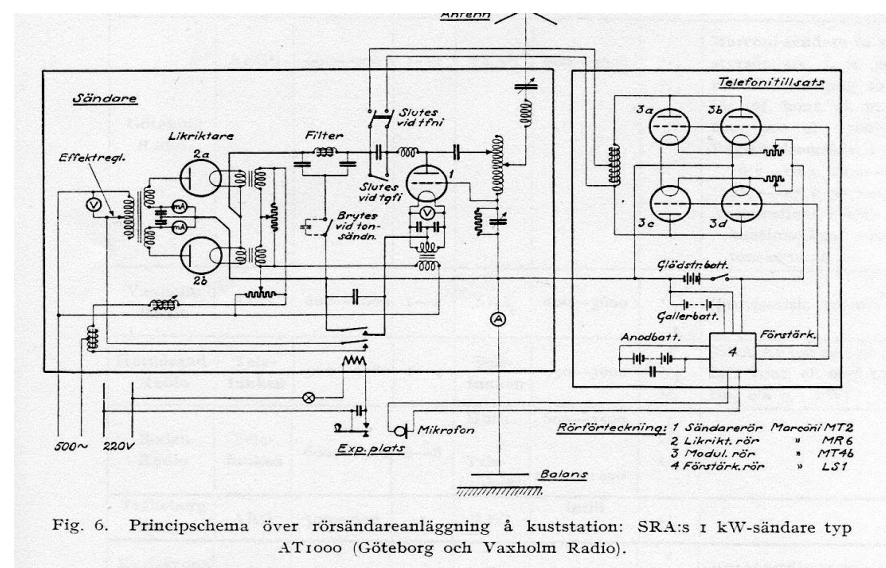

Fig. 6. Principschema över rörsändareanläggning å kuststation: SRA:s 1 kW-sändare typ AT1000 (Göteborg och Vaxholm Radio).

1919 september

Rundradioradiosändning från stationen.

Den 1 september 1919 kunde ett gäng journalister, som satt vid en mottagare inne i Stockholm, enligt vad radiomannen C.U. Sjöblom påstår, för första gången avlyssna ett radioprogram med tal och musik utsänt trådlöst från Vaxholm radio.

1919 oktober

Aktuellt att installera en radiopejl i Vaxholm radio. Problem att få bra antennuppsättning p g a det begränsade utrymmet, viss kompromiss nödvändig. Själva mottagningsapparaterna placeras i radioexpeditionen. 1924 byggs en pejlstation på Landsort, Landsort Gonio (SAO) med inomhusramantenn. Vaxholm radio blir huvudstation för pejlstationen. Förbindelsen mellan stationerna sköts med vanlig radiotelegraf.

1919 oktober

Fotograf okänd

Det tyska nybyggda luftskeppet Bodensee, gör den 8 oktober 1919 en provtur tur och retur Berlin - Stockholm. Det blev en märkesdag för Vaxholm radio då radiokommunikation upprättades med det tyska luftskeppet redan vid skeppets start från Berlin. Man hade först kontakt per

telegrafi och kunde på ca 100 km avstånd, i höjd med Häradsskär, övergå till telefoni. Bodensee landade på Gärdet i Stockholm inför cirka 10.000 åskådare och återvände sedan under radiokontakt med Vaxholm tillbaka till Berlin.

1919 december

Pejlingsförsök mot Tingstäde/SAE, Härnösand/SAH och flottans station på Skeppsholmen/SAD i Stockholm. Försöken utföll inte så bra med differenser på upp till 20 grader mot rätt bäring. Försök gjordes också med Karlskrona men signalen var för svag.

1920

Handbrev från Rk Rinde till radioingenjör Litström vid K.Tsn med oro över färjans framfart förbi radiostationen. Risk att jordnätet i strandkanten raseras.

1920 november

Vid ett nödanrop från brittiska fartyget "Baltabor", som gått på grund utanför Liepaja i Litauen, hade Tingstäde radio svarat och startat upp sjöräddning när även Vaxholm radio blandade sig i trafiken vilket föranledde ett flera år långt gräl mellan stationsbefälhavarna.

1921 november

Den 15 september kl 0400 på morgonen nödsignalerade det spanska ångfartyget Pepita Mumbrú (TLW) med position i närheten av Utö. I samband med sjöförklaringen noterades att Vaxholm radio ej uppfattat nödsignalen och kunnat bidra till räddningsaktionen.

K.Tsn krävde redovisning av både Vaxholm och Tingstäde varför nödanropet ej fanns nedtecknat i passagejournalerna.

Fotograf okänd

Rk Haagen i Vaxholm skriver i sitt svar, efter förhör med den vid aktuella tiden tjänstgörande telegrafisten, att det enda tänkbara förklaringen skulle vara att fartygets sändare avviket så mycket från våglängden 600 m att mottagarna som nu fanns vid radiostationerna hade bättre selektivitet och missade anropet. Hade Tingstäde svarat hade Vaxholm med säkerhet uppfattat detta.

1923 april

Vaxholm radio meddelat Lotsstyrelsen att höjden upp till antennen vid normalt vattenstånd är nu 40 m efter mastbyte. I maj samma år reviderades höjden till 33,5 m.

1923 juli

Skrivelse från Vaxholm radio/Rk Axel Jenner till Kungl. Telegrafstyrelsens radiobyrå den 21 juli 1923 beträffande sönderslitning av antenn.

”Den 16 dennes, kl 1645 fastnade masten på en större kolpråm, som förd av flottans bogserare Hjälparen, strök tätt intill stationen, fastnade i antennens nedledning och ramponerade denna samt slet av antennen vid struten på Rindösidan”.

Följande morgon startade reparationsarbetet med sex linjearbetare. Arbetet besvärligt då delar av antensystemet fastnat i sjöbotten. Reparationen var slutförd den 18 dennes kl 1930.

”Härnösands, Hangö och Tingstäde radiostationer underrättades omedelbart efter katastrofen telegrafiskt och anmodades så vitt möjligt besvara anrop till Vaxholm radio”.

1924 byggs Landsorts peljstation ut, Landsort Gonio (SAO). Rapporterar till Vaxholm radio.

Färgbild: A.Ahlström, svartvit bild: Tekniska museet.

1925 september

Radiokommissarien Axel Jenner skriver till K.Tsn och beklagar sig över alla störningar från flottans fartyg. *”...sämst är det när kustflottan övar, denna höst värre än vanligt, åtgärder måste vidtagas! Flottans gnistmän borde bibringas viss radiokultur. Vore exempelvis bra om flottans gnistman, innan han slår om till sändning, lysnade av frekvensen för att förhindra störning av pågående expedition. Flottans många avstämningar och långgrandiga expeditionssätt är långt ifrån det distinkta sätt som man har rätt att fordra, även av flottan. Föreslås att flottan använder annan våglängd än 600 meter som passningsfrekvens, exempelvis 700 meter.”*

Anm. Axel Jenner kom till Vaxholm från Boden radio där han tjänstgjort som Rk i början på 1920-talet. Bilden från <http://radiohistoria.nu>

1925 november

PM från Radiobyran (Rb) till statsrevisionen i Riksdagshuset beträffande Vaxholm Radio.

Anläggningskostnaderna utgöra

• För fastigheten	19.500,00 kr
• För stationen	54.683,27 ”

Summa totalt 74.183,27 kr

Stationen är avsedd för fartygs landförbindelse och förmedlar därvid deras kommersiella telegramtrafik, övervakar sjösäkerheten och förmedlar utlämnande av pejlingar från Landsorts pejlingsstation.

Stationens ändamål nödvändiggör stationens öppethållande dygnet om. Bemanningen utgöres av totalt 1 radiokommissarie och 4 radiotelegrafister.

Under år 1924 befordrades via stationen 3475 st. radiotelegram om 44867 ord.

Inkomsterna för 1924 utgjorde kronor 10.124,13

Utgifterna för 1924 utgjorde kronor 34.827,38

Stockholm den 20 november 1925/Ljungqvist, chef Radiobyran.

1925 december

K. Tsn revisorer besökte stationen den 30 december 1925.

Utdrag ur text: ”Besöket har icke givit anledning till särskilt uttalande från revisorernas sida”.

1926 februari

Radiokommissarie Jenner skriver igen till K.Tsn nu om störningar från Wiens rundradiostation vars frekvens ligger nära 600 meter. Trots bättre selektiva mottagare är störningarna besvärande.

1926

Vid radiokonferensen i Washington DC detta år beslöts att ingen ny gnistanläggning får installeras på landstationer efter 25 november 1927. Befintliga utrustningar får ej användas efter 1934. På mobila stationer/fordon-fartyg, får nya gniststationer ej uppsättas, utom sådana vilka har en effekt under 300 W.

Från 1926 får endast vissa fasta våglängder användas nämligen: 800, 730, 705, 660, 600, 450, 300 och 220 m.

1927 december

Brev från rederiaktiebolaget Nordstjernen till chefen Vaxholm radio på nyårsaftonen: ”På årets sista dag använder jag mig av tillfället att uttala mitt och rederiets varma tack för all assistans och hjälp som lämnats från stationen i förbindelse till oss och från fartygen det är mig även ett nöje att meddela, att från våra befälhavare genom mig ofta ingår erkännande över stationens utmärkta skötsel”.

Med utmärkt högaktning/Arvid Cranz

1928 maj

Hade Vaxholm radio även förbindelse med luftskeppet Italia som medförde Nobiles expedition och som lyckades flyga till Nordpolen, men som störtade under återresan.

1929 augusti

Skrivelse från telegrafisterna till K.Tsn med önskemål om förbättring av ljudisoleringen i sovrummet i stationen. Buller från sändaraggregaten nattetid vid radiotelefonering ”*väl väckt en gång, kan man få ligga vaken i timmar på alla störningar*”.

Föreslås att man hyr ett rum i fästningen under de nätter man måste stanna kvar på platsen. Förhoppning om att Radiobyran finner förståelse för vad vi framfört och att åtgärder snarast vidtas”.

Undertecknat av fyra telegrafister/

J.Wellgren, H.Widegren, E.O.Sablin och A.Eriksson

Radiokommissarien Axel Jenner tillstyrker också kraven.

1930 november

Meddelande från Radiobyran/Lemoine att Göteborgs radio/SAB erhållit en ny KV-sändare i bruk från 1 december. Stationen passar tills vidare på våglängden 36,4 m dygnet runt. Var 4.e timma, med början kl 1200 svensk tid utsänds Cq-signal åtföljd av trafiklista. Vaxholm och Tingstäde skall fr o m nämnda dag icke ha någon KV-trafik, annat än på särskild begäran.

1932 oktober

Meddelande till Radiobyran från Rk i Vaxholm. ”*Den 10 oktober kl 0010 fastnade kustartilleriets bogserbåt Viking med sin mast i anten-*

nens nedledning och drog så småningom ned hela antennen. Kontakt togs med aktuell linjemästare, kl 1045 följande dag anlände två reparatörer och kl 1230 ytterligare sex personer. Reparationsarbetet klart kl 1640”.

/A. Jenner

1934

SOS-signaler och meddelanden om grundstötningar, exempel:

12 januari kl 0145, engelsk trälare på grund syd Kopervik i Norge.

13 februari kl 0500, danska ångaren Lifland i kollision med okänt, troligen ryskt fartyg, i Engelska kanalen.

22 februari, SOS från lettiska fartyget Gaisma beläget 2 sjömil nordost Folkestone i England.

11 mars, SOS från S/S Arenda som grundstött i Åbo skärgård och sjunkit.

1935 november

Brev från K.Tsn/Marinassistenten till föreståndaren Vaxholm radio.

Handlar om att Vaxholm radio skall hållas stängd den 1 december mellan kl 2300 – 0700 den 2 december, och att Tingstäde radio skall ta över trafiken under den tiden. Följande föreskrifter skall gälla:

1. Under natten skall en radiotelegrafist finnas i Vaxholms stationslokaler, för att omgående kunna överta trafiken efter påkallning.
2. Skulle Tingstäde av olika skäl ej kunna sköta trafiken, skall Vaxholm underättas om detta omedelbart och återta trafiken.

3. Vid anrop till Vaxholm radio under aktuell tidsperiod skall Tingstäde svara med följande tillägg: ”*SAF closed 2300-0700, SAF replaced by SAE.*”

Sedan följer ett antal regler om hur vidarebefordran av meddelanden från SAE till SAF skall hanteras, om hur eventuell sjöräddning skall lösas.

*Radiotelegrafisten J.W.Wellgren i Vaxholm. Blev radiokommis -
sarie vid Stavsnäs radio 1938.*

Foto: Riksarkivet

1936

Rykten om nedläggning av Vaxholm radio sprids inom verket.

Det framstod ganska tidigt för alla berörda parter, K.Tsn med radio-
byrån och personalen vid stationen, att utvecklingsmöjligheterna med
nuvarande placering på Vaxholms kastell var begränsade. Rk Rinde
hade redan 1915 rapporterat till högre chef att det var nästan omöjligt
att genomföra trafik från stationen när kanonbatterierna i närområdet
öppnade eld. Detta förorsakade dessutom skador på fönster och andra
armaturer. Tsn startade därför ett utredningsarbete med sikte på en
nyetablering på annan plats med goda utrymmen för byggnader och
antennanläggningar och i närheten av civila kommunikationer. Valet
kom att falla på Stavsnäs by på östra Värmdön.

Kontakt togs tidigt med marinens ledning för att utröna deras intresse
för ett eventuellt övertagande av Vaxholmsstationen.

1937

Personal de sista åren före flytten till Stavsnäs:

Rk Axel Jenner, radiotelegrafisterna Johan Wellgren, Elis Oskar Sahlin
samt Curt Elis Albert Eklund.

Jenner hade även tjänstgjort som Rk vid Bodens radiostation i början
av 1920-talet och medverkat till Sveriges första rundradiosändning där.
Wellgren blev den första radiokommisarien vid Stavsnäs radio 1938.

Eklund slutade sin karriär som byråsekreterare i K.Tsn.

*Så lämnade Telegrafverkets personal Vaxholm radio och kastellet efter 24 år i tjänst, symboliserat av S/S Storskär som lämnar Vaxholms kastell på bilden.
Foto: Fastighetsverket/Maria Fernlund.*

1938 maj

Handbrev från föreståndarinnan vid marketenteriet Vaxholms kastell till Telegrafstyrelsen i Stockholm.

Avskrift.

Undertecknad som är föreståndarinna vid Vaxholms Kustart. Marketenteri frågar härmed, eftersom jag är alldeles betagen i den lilla stugan som ligger här på fästningen och som varit radio-station, om jag kunde få ha i det rummet som ligger ut mot sjön, när det ändå står tomt. Jag har ju

fria möbler och bostad av kronan, men ett rum så hälsofarligt att det är en skam av kronan att hålla sådana bostäder är sitt folk.

Jag tycker att herrarna i styrelsen, skulle vara riktigt rara, och låta mig få det som en lisa, för alla förstörda radioprogram under alla dessa år som stationen legat här.

Högaktningsfullt

Maria Johansson

Föreståndarinna Kastellet Vaxholm, tel. 14

Om svar bedes omgående.

1938 maj

Maria Johansson fick svar på sitt brev från K. Tsn som meddelade att eftersom marinen skulle överta byggnaden, kommer Tsn inte ha någon befattning med huset. Insänt svarsporto återgår/Lt

1938 maj

K.Tsn brev till Kungl. Maj:t daterat 27 maj beträffande styrelsens förslag att Vaxholm radio, innefattande såväl stationshus som teknisk utrustning, i samband med att Tsn verksamhet flyttas till Stavnäs, överlämnas stationen till marinen utan kostnad.

Detta var möjligt tack vare att Tsn överfört anläggningskostnaderna för Vaxholm radio (74.831 kr) till det nya kapitalkontot för Stavnäs.

Kungl. Maj:t tillstyrkte förslaget eftersom marinen tidigare accepterat ett övertagande.

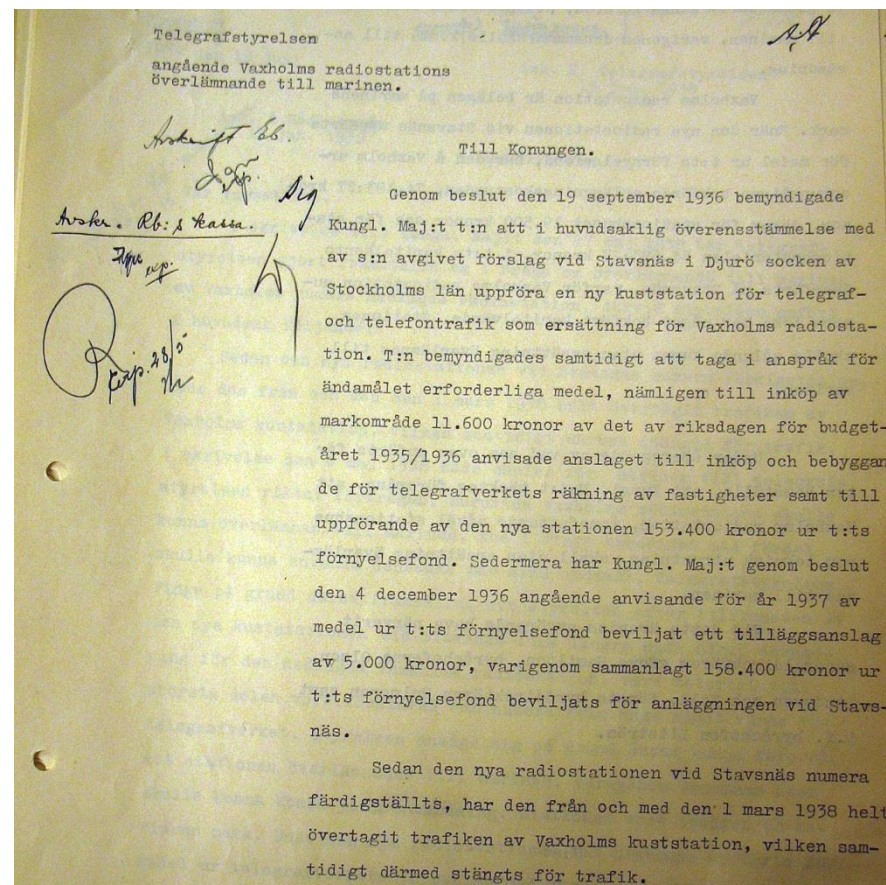
1938 10 juni

Dagen för det officiella överlämnandet från K.Tsn till Chefen för marinen. Samma dag utsändes ett s k CQ-meddelande från Vaxholm att stationen stängde för gott och ersattes av den ovan nämnda stationen. Under flera timmar framåt anropades Vaxholm/SAF av stationer i hela Europa som tackade för lång och trogen tjänst.

I slutet av 30-talet kom den svenska AGA-mottagaren typ STM i marinen benämnd m/39. Fanns i tre frekvensvarianter bl a för pejlingsfunktion. Fotot ur försvarets beskrivning över enheten.

1938-06-10. Marinen officiell ägare av Telegrafstyrelsens radiostation ute på Vaxholms kastell.

Vad innebar överlämnandet rent praktiskt? Telegrafstyrelsen lämnade i princip över stationsbyggnaden med alla installationer och apparater i

befintligt skick inklusive två 50 m höga Rendahlsmaster med antenner. Den ena masten var placerad på kastellet nära stationshuset, den andra på Rindön nära färjeläget och Rindö smedja. Marinen fick också behålla den internationella anropssignalen SAF.

Chefen för marinens direktiv till KMF på nyåret 1939.

Redan när diskussionerna om ett överlämnande till marinen dök upp, ställde CM de preliminära kraven att stationen skulle vara i drift senast 15 april 1938. Av praktiska skäl, Telegrafstyrelsens verksamhet pågick ända till 10 juni, måste CM direktiv beträffande tiden modifieras och kom att i koncentrat bli enligt följande:

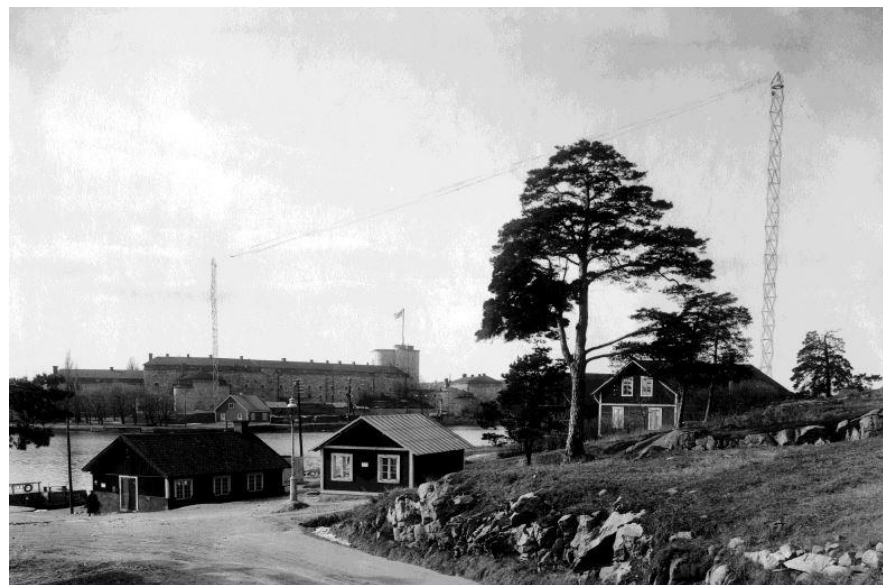
1. Stationen skall fungera som CM:s egen radiostation och avses i fredstid endast tas i bruk för vissa övningar.
2. Det ursprungliga stationshuset på Kastellholmen skall medge förläggning av minst 5 personer.
3. KMF får också uppdraget att snarast börja planera för ett ”bombsäkert” alternativ i Vaxholmsområdet, allt skall vara klart redan i fredstid. (Man anade ej att krigsutbrottet låg så nära i tiden).
4. Anskaffning av erforderlig radiomateriel av senaste utförande för att kunna innehålla CM krav på förbindelseavstånd och kapacitet.

Genomförandet av CM krav.

Lokaler

I samråd mellan CM, KMF och Fortifikationen genomfördes ett antal rekognoseringar i Vaxholmsområdet för att hitta den optimala platsen

för stationslokalen. Man konstaterade att den befintliga mast- och antennenläggningen kunde återanvändas och man började titta på det bergiga området runt ”Rindömasten” och fann att terrängen var lämplig för ett ”bombsäkert” utrymme med närheten till antennplatser. Så blev också beslutet och byggnadsarbetena kunde starta efter erforderlig projektering. Det uppfördes också en barack på ytan rakt över skyddsrummet som skulle kunna fungera både som ”fredsexpedition” och förläggning för personalen.

Bilden tagen från Rindö smedja mot kastellet.

Byggnaden längst till höger hitom masten fanns ej vid utbyggnaden av det nya bergrummet och exp.baracken. Foro: Tekniska museet.

Radioutrustning

För att klara det omedelbara tidskravet på radioutrustningar så fick chefen för örlogsvarvet (CÖVS) order att snarast leverera följande materiel:

- 1 st 1 kW långvågssändare m/24 (AT 1000 från SRA)
- 1 st 1 kW KV/LV sändare m/38, egentligen avsedd för stabsfartyget Marieholm.
- 1 st UK-station m 34/37
- Ett antal mottagare typ STM

För den slutliga installationen startade anskaffningen av:

- 1 st 3 kW KV/LV-sändare m/39
- 1 st 400 W KV/LV-sändare m/34
- 1 st 25 W UK-station m/39
- Ett antal modernare mottagare.

Efter krigsutbrottet i juli 1939 kom ytterligare krav på radioresurser från den lokale marinchefen CMDO, Chefen för marindistrikt ost, som i sin planering krävde att få utnyttja den nu till marinen hörande Vaxholm radio samt även Telegrafstyrelsens nyöppnade Stavsnäs radio. KMF reserverade ytterligare radiomateriel för att kunna förstärka med vid mobilisering.

Marinens personal verkade från i våren 1939 i den gamla radiostationen på Kastellet med den kvarlämnade radioutrustningen med vissa egna kompletteringar. Den första chefen radiostyrmannen 2. gr H. Weman hade många problem att lösa. Så sent som i januari 1940 rapporterade han att den utlovade 400W-sändaren m/34 och UK-stationen m/39 ännu ej levererats. Han och övrig marin personal klagar bittert på det gamla stationshusets dåliga skick och kräver snara åtgärder.

Arbetena med att färdigställa bergrummet och expeditionsbaracken pågick för fullt, men det kom att dröja ända till 1941 innan allt var på plats i de nya lokalerna. Vid installationerna, som utfördes av personal från örlogsvarvet, gällde följande fördelning av utrustningarna:

I bergrummet

- 1 st 4 kW KV/LV-sändare m/41
- 1 st 400 W KV/LV-sändare m/34 (kunde fjärrmanövreras från CM egen krigsstabsplats)
- 1 st 1 kW KV/LV-sändare m/38 som reserv
- 1 st 25 W UK-Station m/39
- 2 st mottagare STM typ II och III
- 1 st mottagare National NC-100 XA
- Erf teletypapparater
- Direktlinjer till CM stabsplats
- Reservkraftanläggning på 25 kVA
- KV/LV-sändarna skulle kunna nycklas såväl från bergrummet som från expeditionsbaracken. 4 kW-sändaren skulle även kunna nycklas från Amiralitetets radiatorum inne i Stockholm.

I den s k expeditionsbaracken

- 1 st 1 kW KV-sändare m/39
- 1 st 25 W UK-station m/39
- 2 st STM-mottagare
- 1 st Mottagare National
- 1 st Mottagare Hammarlund

UK-stationen och övriga mottagare skulle vid "luftfara" kunna flyttas till bergrummet.

Byggnaden innehöll också expeditjonsrum för stationschefen, två bostadsrum för förläggning av tjänstgörande telegrafister samt ett mindre kök med matplats.

Antennanläggningen med de två höga Rendahlsmasterna bibehölls och fick kompletteras med ytterligare trådanterner p g a det stora antalet sändare och mottagare.

Det gamla huset på Kastellet skulle även tills vidare fungera som förläggning för personalen.

Rindö västra. Grindar till höger leder intill bergrummet och den skyddade expeditjonsplatsen. Baracken på hjässan innehöll såväl fredsexpeditionen som förläggning.

Fotograf: Okänd

Verksamheten 1938 – 1945.

När alla installationer var klara, var marinens Vaxholm radio en välutrustad kustradiostation, som med kompetent personal kunde genomföra den livliga trafik som blev en följd av det pågående världskriget.

Stationens täckningsområde var främst de västra delarna av Östersjön, Skärgårdshavet, Bottenhavet upp till Bottenviken.

Vaxholm var inte ensam marin station i dessa vattenområden, Karlskrona och Tingstäde kustradiostationer hade funnits sedan 1910-talet och kompletterades med Hårsfjärden radio på Märsgarn 1940. Den senare stationen var starkt kopplad till chefen för kustflottan och kom att efter kriget kvarstå som resurs för den högsta marinchefen i det området. Hårsfjärden radio kom under början av 2000-talet att bli en av centralerna i det som idag kallas Marin radio (MaRa).

Telegrafstyrelsen hade under 1910-talet öppnat egna kustradiostationer både i Härnösand och Boden, som under andra världskriget även var bemannade med marin personal. Samtliga civila kustradiostationer var intagna i marinens krigsorganisation och skulle alltså vara tillgängliga för marin personal vid behov, exempelvis vid krigsövningar.

Den civila trafiken till handelsflottan avvecklades i stort sett av de civila stationerna, dock hade marinens stationer med internationell anrops-signal möjlighet att biträda och då framförallt vid sjöräddningsuppdrag. Som tidigare nämnts så hade CM inledningsvis krävt att Vaxholm radio skulle vara hans resurs i första hand, men p g a av det stora trafiktrycket på stationen under kriget etablerade CM en ytterligare resurs i anslutning till Spånga rundradiostation.

Verksamheten 1945 – ca 1975.

Efter krigsslutet 1945 blev stationen bemannad ytterligare cirka 30 år men övergick därefter till att ställas i beredskap för användning vid flera fredsövningar, beredskapshöjningar och incidenter. Stationen fungerade också som isbrytardirektörens resurs för kommunikation med våra isbrytare; israpporterna som sändes via radio kunde vara mycket långa och gav värdefull träning till telegrafisterna.

Under 1950-talet var stationen bemannad längre perioder bl a den 8 juni 1956 då den nya brittiska drottningen Elisabeth II, ombord på sitt fartyg HMY Britannia, skulle besöka sina kungliga släktingar i Stockholm och också närvara vid de olympiska ryttartävlingar som flyttats till Stockholm från Melbourne.

Vakten på Vaxholms radio kl 0400-0600 denna dags morgon hade den unge signalmatrosen Evert Tryding som skriver själv hur han upplevde drottningbesöket:

”Jag hade 4-8 vakten och allt var lugnt, Britannia hade kontakt med jagareskorten och fått lots, men då brakade helvetet löst. Mästerlotsen hade inte lotsat på flera år och Britannia gick på grund. Strax efter började det ropa på alla radiokanalerna, teleprintern rasslade och telefonerna ringde och det dröjde innan förstärkningen, som sov, kom till undsättning. Britannia kom lyckligtvis loss och forcerade med jagarna för att hålla tidplanen. Massor av bryggor längs farleden förstördes”.

Du som vill se en kort video från drottningens ankomst till Stockholm kan använda länken:

<http://www.bestofsvt.se/klipp/19408/>

Planer på separering av sändare och mottagare.

Redan före första världskriget klagades på att samgrupperingen av sändare och mottagare i samma lokaler var till en stor nackdel. När någon sändare var aktiv stördes mottagningen i närområdet helt ut. Ofta arbetade flera telegrafister samtidigt men på olika frekvenser, vilket inte hjälpte mycket då den tidens mottagare hade dålig selektivitet och var känsliga för höga fältstyrkor inom en ganska stor bandbredd. Försök med utflyttning av sändare på ett avstånd på mer än 1 km från mottagarna visade att trafikmiljön då blev mycket bättre.

Redan 1943 hade avdelningschefen vid marinstabens förbindelseavdelning i ett PM till KMF beträffande Vaxholm radio sagt, att man borde flytta ut nuvarande mottagningsexpedition vid Rindö västra till en ny mottagningsstation belägen minst 1 km från sändarna.

Fjärrmanöver av sändare, och då avsågs manöver av sändarnas viktigaste funktioner såsom frekvensskifte, effektpåverkan, antennväxling o dy, var inte möjligt förrän in på 1950-talet då teknik kom fram för detta. Det man dittills hade kunnat göra var nyckling av sändaren över en telefonlinje och i vissa fall också med telefoni.

När kriget var slut 1945 minskade trycket på nya investeringar inom marina radion. Detta gällde inte Vaxholm radio som hade hög prioritet i CM:s planering liksom utbyggnaden av en egen station för ubåtstrafik. Vaxholm kunde, med vissa begränsningar i räckvidd, användas för viss ubåtstrafik i närområdet. Det dröjde ända till 1959 innan marinen fick sin egna station Ruda, speciellt utformad för ubåtskommunikation. Under kriget hade marinen vid behov kunnat låna televerkets storeffektstation Grimeton som med sin låga frekvens/17.200 kHz och höga effekt/200 kW kunde nå ubåtar på stora djup. Den användes bl a vid sökandet efter ubåten HMS Ulven som minsprängdes 1943 och då hela besättningen på 43 man omkom.

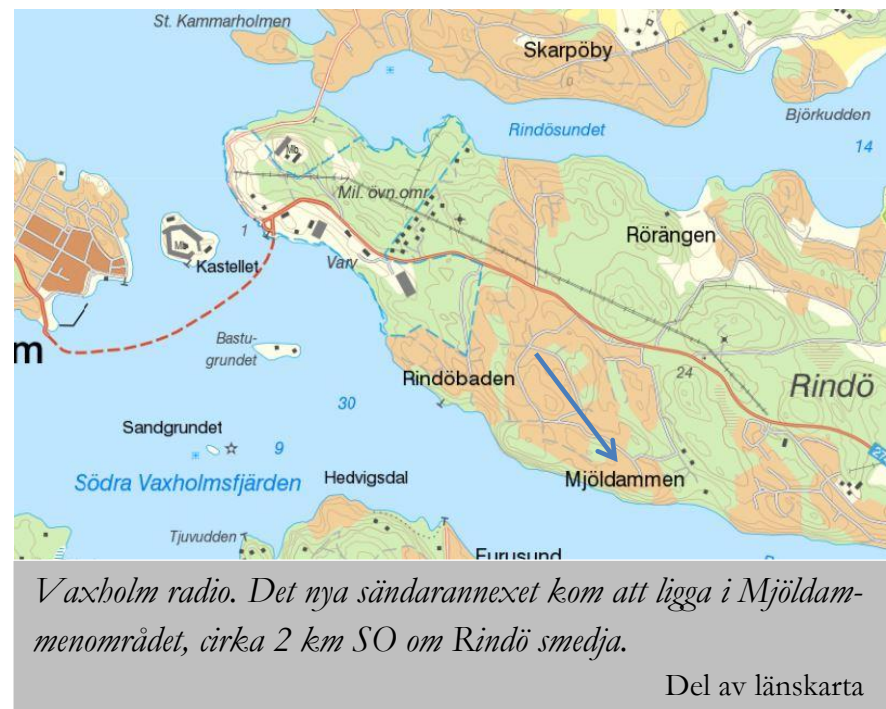
När det gällde Vaxholm radio översände CM redan 1949 ett detaljerat diskussionsunderlag till KMF där stationens radioresurser i framtiden penetrerades och där CM listade följande krav:

1. CM skall vara prioriterad användare och kunna upprätthålla trafik på minst fyra kortvågskanaler.
2. Sändning till ubåtar i närområdet skall kunna ske, på kortvåg på större distanser.
3. Passning dygnet runt på internationella nödfrekvensen 500 kHz.
4. Även passning på den internationella anropssignalen SAF.

CM tar i samma skrivelse åter upp frågan om separation av sändare och mottagare och i en skrivelse till Fortifikationsförvaltningen 1950 ges uppdraget att föreslå tre platser, med minst 1 km separation från dåvarande stationsplats vid Rindö västra, där splitterskyddade värn kan byggas inklusive erforderliga antennenläggningar. Möjligheten att flytta den befintliga masten på kastellet skall undersökas.

I en lång remissrunda och i en kärvare ekonomisk situation prioriterades modernisering av Hårsfjärden radio och av det storstilade projektet i Vaxholm med tre separata mottagarplatser blev det i stället sändarna som fick flytta till ett nytt uppfört skyddat annex vid platsen Mjöldammen på Rindö cirka 2 km från Rindö västra. Kronan ägde marken och där fanns sedan tidigare ett stort kruthus.

Att man kunde ta detta beslut grundade sig på att det nu på 1970-talet tagits fram teknik där man med hjälp av fjärrmanöverutrustningar via en vanlig telefonkabel kunde hantera sändarnas funktioner på ett tillfredställande sätt.

I KMF uppdrag ingick följande krav:

1. Utförande av en sändarstation helt nedsprängd i berg, som skall rymma 1 st LV- och 5 – 6 KV-sändare med kringutrustning.
2. En ny antennenläggning bestående av 2 st 50- och 1 st 30-meters master med antenner.
3. För fjärrmanöver från Rindö västra utlägges en 20-pars sjökabel mellan de två platserna.
4. En reservexpeditionsplats skall ordnas nere i sändarannexet så att man vid fjärrmanöverbortfall hjälpligt kan sköta prioriterad trafik från sändarplatsen.

5. Vid den gamla stationsplatsen skall all sändarmateriel demonteras och mottagningsexpeditionerna i både bergrummet och baracken moderniseras.

Ovan beskrivna åtgärder kom verkligen till utförande och i slutet på 1970-talet var Vaxholm radio en väl rustad och modern kustradiostation.

Stationen blev under augusti 1957 inblandad i omfattande provsändningar för att skaffa underlag till nya frekvensplaner. Samtliga övriga marina kustradiostationer deltog plus ett stort antal fartygsenheter inklusive ubåtar. Man konstaterade efter analys av resultat att:

1. Prognoserna stämde i stort.
2. Skillnaderna mellan fartygen är mindre eller lika med skillnader i utbredning olika dagar.
3. Samtidig sändning på flera frekvenser ökar väsentligt möjligheterna för mottagning, så kallad C-metod.
4. Konstaterades också att resultaten i vissa fall styrdes av i vilket skick radioutrustningen var.

1958 fick stationen också en ny instruktion, där man bl a kunde läsa, att Vaxholm radio ingår i MKO (MarinKommando Ost) signaltjänstavdelning, att signalofficeren vid Stockholms Kustartilleriförsvär, SK, må i undantagsfall (kupp, sjöräddning o dy) direkt kommunicera med stationen varefter CMKO meddelas.

CMKO
Dnr Sig. 8 2
Ref Kpt E. Björjeson

Till (red. avdelning)

Instruktion för Vaxholm radio.

Vx rd ingår i MKO signaltjänstavdelning. Lydnadsställning och verksamhet enligt SignalIM del E kap XIV och XV.

Sigoff SK må i undantagsfall (vid kuppberedskap, sjöräddning o dyl tillfällen) direkt kommunicera med Vx rd varefter CMKO meddelas

Fredsbesättningen utgöres av chef, 6 rdtg, 1 kock samt 1 handräckningsman (motorman). Under chefens frånvaro tjänstgör äldsta underbefället såsom chef.

Allmänt.

Signaltjänst.

Rdtg göra vakt enligt av C uppgjord vaktlista. Piketen skall vara beredd att omedelbart tjänstgöra.

Vid full bemanning skall, då hög trafikbelastning är att vänta, ytterligare en rdtg tagas i anspråk.

För radiopersonalen gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i SignalIM del A kap II.

C Sig MKO och ML Sbc skall omedelbart underrättas om haverier och övriga förhållanden, som medföra avbrott eller allvarigare störningar i trafiken.

Avgiftsbelagda telefonsamtal och telegram redovisas genom Sig MKO och journalföras enligt SignalIM del A mom 136.

Vx rd postadress är Vaxholm radio, Vaxholm.

Avhämtning av post ombesörjes av SK verkstäder.

Säkerhetstjänst.

C Vx rd tjänstgör såsom säkerhetsman enligt go 963/52 (TS B 13/52 mom 10).

Tillträde till Vx rd är medgivet endast efter förhandsanmälan till CMKO.

Högre chefer ur marinen må av C Vx rd medgivas inpassage mot företeende av legitimationshandling utan ovannämnd förhandsanmälan. Sådant besök skall dock snarast meddelas C Sig MKO.

Personal från ÖVS, SK och televerket äga ~~besök~~ mot uppvisande av legitimationshandling tillträde utan förhandsanmälan, då det är för deras tjänst nödvändigt. ~~Undantag må göras om de med säkerhet äro igenkända av radiostationens personal.~~

Nyembarkerad personal skall meddelas erinran om tystnadsplikt (TjRK mom 26-29).

Föreskrifter angående förvaring och handhavande av hemliga handlingar (IHH) skola delgivas berörd personal.

Material.

Underhåll av material och byggnader åvilar:
 Telematerielen - Tele/ÖVS
 Intendenturmaterielen - IFO
 Byggnader och kraftnät - Fortifikationsförvaltningen SK.
 C Vx rd redovisar såsom uppbördsman materielen samt angiver förslag till ändringar m m genom C Sig MKO.
 Teleutredning beställes från ÖVS, övrig utredning och drivmedel i första hand från SK.

Ekonomi.

Kassaförskott för utbetalning av traktementen, penningbidrag m m beställes från kassan vid MKO.
 Personalen åtnjuter förmåner enligt TS A 3/1954.
 Proviant beställes från Intendenturförvaltningen SK.
 Kläbytte och tvätbytte verkställs vid Intendenturförvaltningen SK.
 Expeditionsmateriel beställes från skrivmateriel-förrådet vid MKO.

Sjukvård.

~~Följande bestämmelser gäller rörande sjukvård:
 a) Samtlig personal hänvisas för sjukvård till Sjukvårdsavdelningen Skeppsholmen.
 b) I brådskande fall anvisas till i Vaxholm boende militär- eller provinsialläkare.
 c) Ambulans kan rekvideras antingen från Österåker, telefon 0764/207 75 eller från ÖVS.
 d) Räkningar över sjukvårdskostnader insändes till OSFO.~~

Rättsvård.

Vx rd är i rättsvårdshänseende underställd CMKO.

Ledighet.

Permission och tjänstledighet (semester) beviljas av C Vx rd.

Övrigt.

Erforderliga detaljföreskrifter utfärdas av C Vx rd.

Tidigare gällande instruktion, CMKO Förb B 4/54 upphäves med den 31/3 1958.

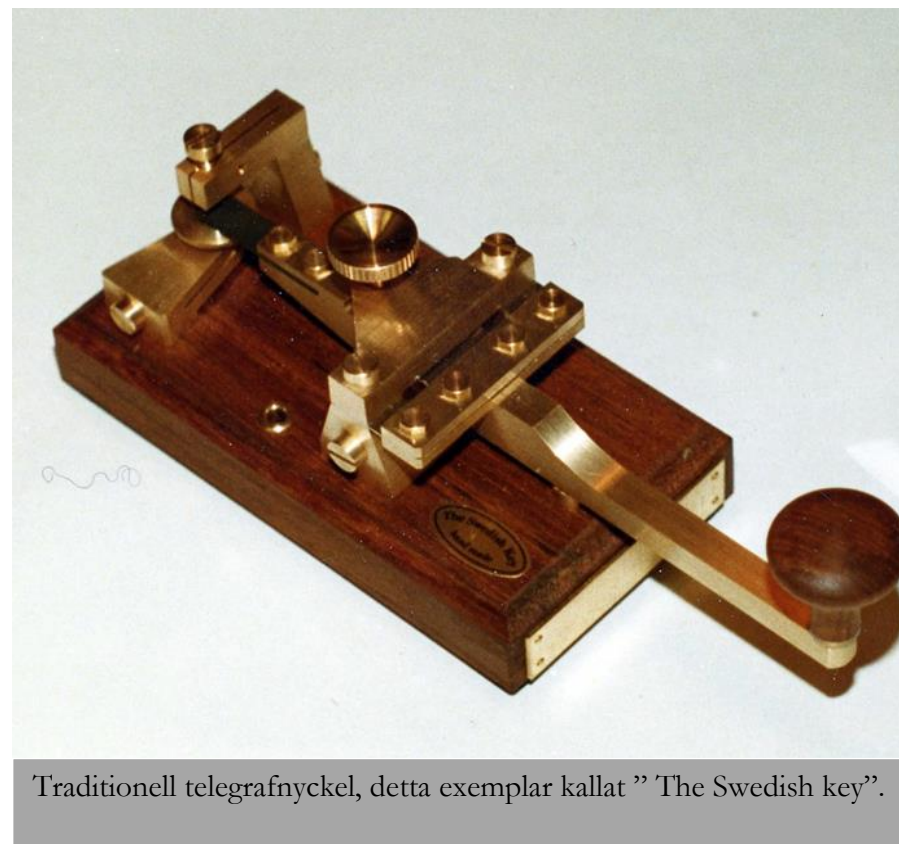
Utdelning:

CM	1
CUM	1
CSK	4
ÖVS	2
CFLKaS	1
CIPO	1
OSFO	1
C Kamko	1
Vx rd	2
C Sig MKO	1
a å res.	1
Summa	15 ex.

Stockholm som ovan

E. Klint

/ S. Ljungberg

Traditionell telegrafnyckel, detta exemplar kallat "The Swedish key".

Fredsbesättningen skall utgöras av chef, sex telegrafister, en kock samt handräckningsman.

*Vaxholm radio, expeditionsbaracken vid Rindö smedja.
Telegrafisten på bilden är Olav Timlin (Larsson), bilden 1950-tal.
Mottagarna av typen m/50, tillverkare: GE Typ BRT 400ES*

Fotograf okänd

Hur länge stationen verkligen var i permanent drift är svårt att belägga utifrån de källor som är tillgängliga. Ett vittnesmål från bl a telegrafisten Torsten Ottosson 1960, bekräftar att stationen användes för övningar fram till den tidpunkten. Chef då var förvaltaren H. Weman, som efter övningen förflyttades till Hårsfjärden radio på Märsgarn. Installationerna vid Rindö västra inkl masten på kastellet demonterades successivt fram till 1975. Anläggningen vid Mjöldammen blev kvar, installationerna modifierades och anslöts via fjärrmanöver till chefen för Stockholms Kustartilleriförsvär (CSK) i slutet på 1970-talet.

CSK var ansluten till det s k Stab-Stab radiosystemet och tillhörande sändare Ra763/CT1000 fanns vid Mjöldammen och utnyttjades för detta.

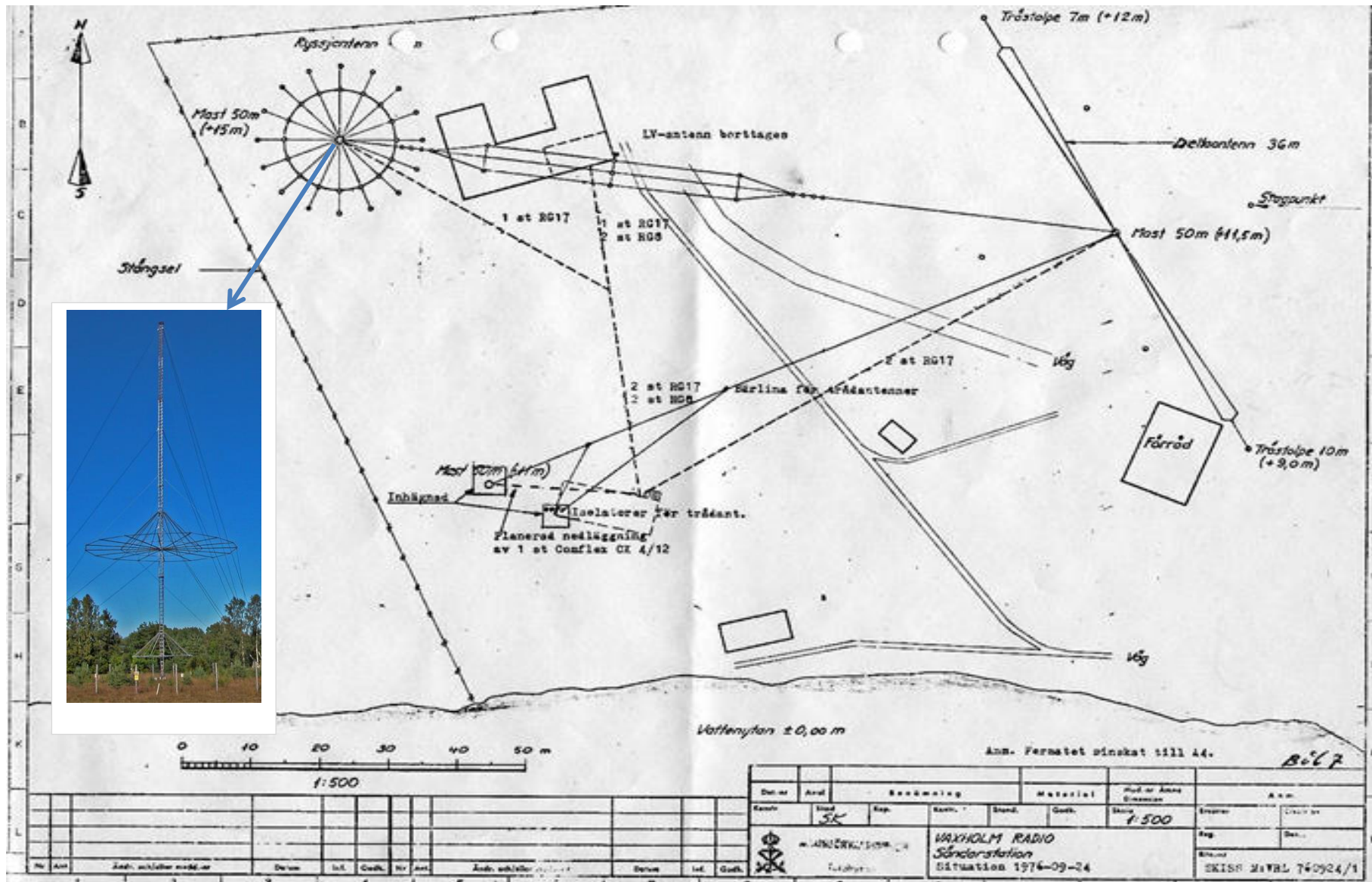
Vid ett besök på platsen runt 2007 noterades att hela antennenläggningen är demonterad och nedgången till bergutrymmet förseglad och att det gamla kruthuset var borta. Vid Rindö smedja är skyddsrummet förseglat, medan baracken på hjässan under många år fungerade som vandrarhem. Rester av antennenläggningen kan spåras på berget.

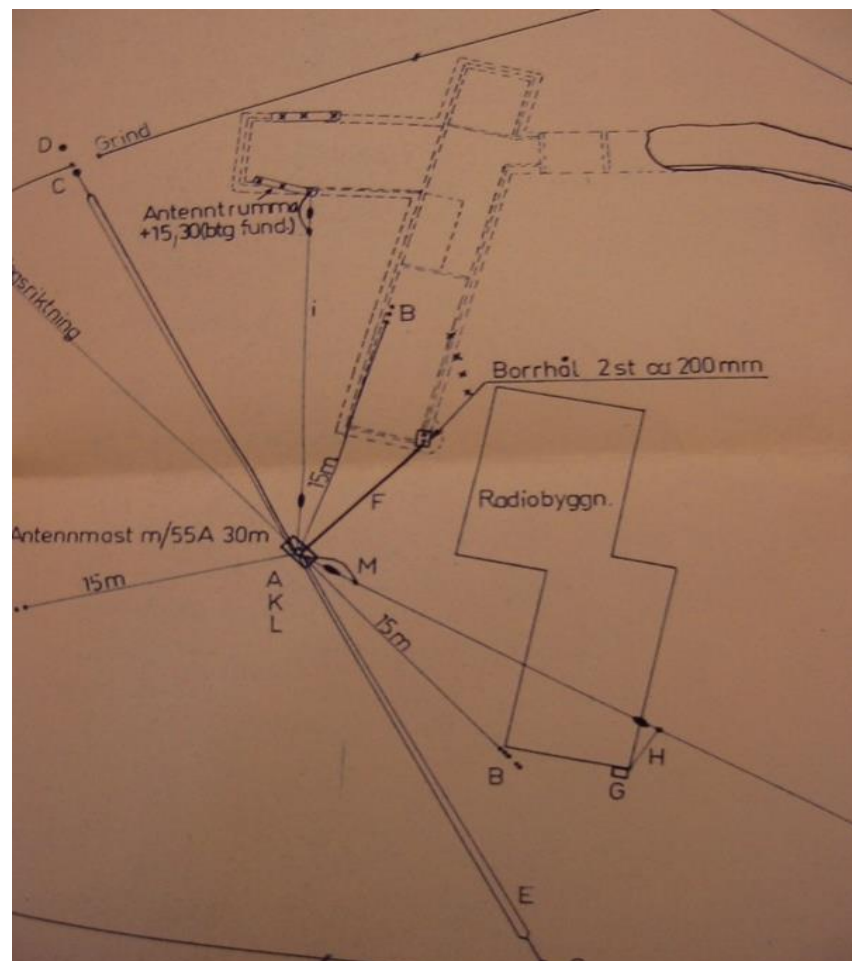
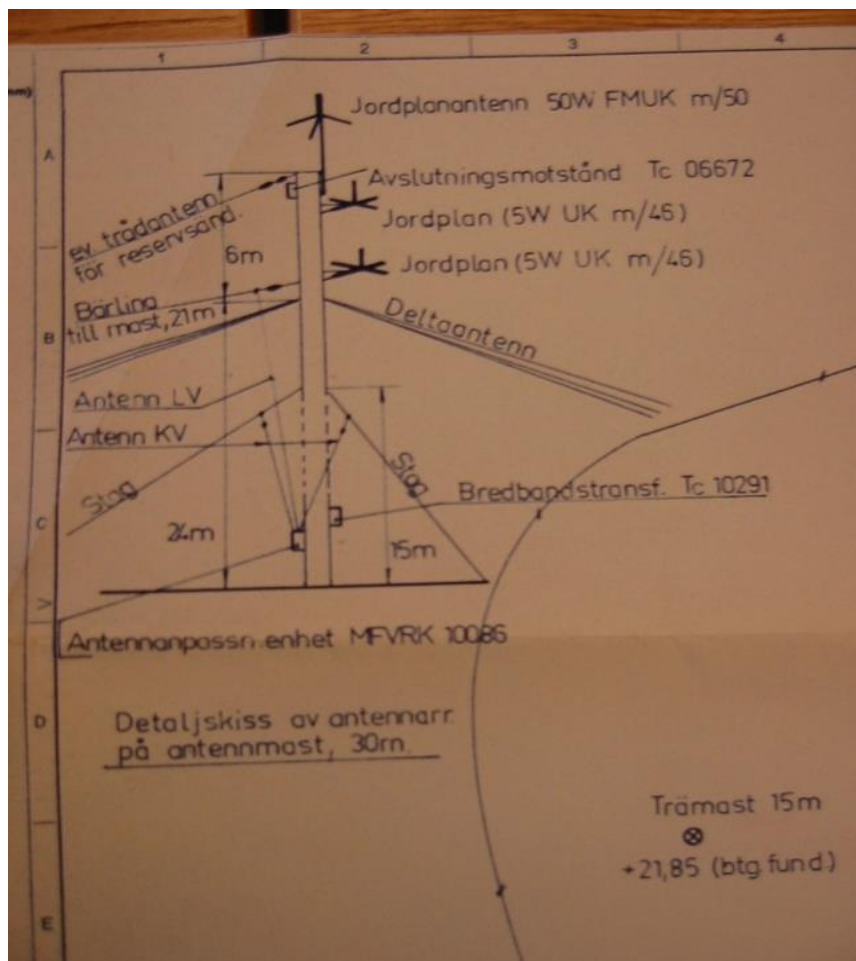

Vaxholm radio. Expeditionsbaracken kvar men nu som vandrarhem 2007.

Foto: Arne Ahlström

Avslutningsvis konstateras att Vaxholm radio levde kvar som fungerande kustradiostation i hela 60 år, de första 24 åren i Telegrafstyrelsens ägo, de sista 37 åren tillhörig marinen.

Vaxholm radio. Ritningar över den nya antennenläggningen vid Rindö västra. Mast 30 m hög tillkom vid moderniseringen på 1970-talet för att bära upp både trådantenn typ delta samt ett antal UK-antennar.

Ritningar från MKO, skannade av Arne Ahlström.

200 W KV-sändare
m/52. Användes
även av Kustartille-
riet.
Tillv. Philips

Exempel på KV-sändare som tillfördes
marinen mellan 1950 och 1970.
Foton från beskrivningar.

50 W KV-sändare m/54
Användes även av Kustar-
tilleriet.
Tillverkare: SRA

1,5 kW KV-sändare
m/54
Tillverkare: Philips

KV-sändare 763
CT 1000
Tillverkare: SRT

Försvarsminister
Karin Enström högtidstalar
vid 100-årsfirandet av Vax-
holms radios etablering 1914.
I bakgrunden skymtar mari-
nens expeditjonsbarack och
förläggning uppförda 1941.
Till höger den svenska tex-
ten på minnestavlan som till-
kommit genom Fastighets -
verkets försorg.

2014-08-23

Vaxholm radio/SAF

På den här platsen öppnade Kungliga Telestyrelsen den första radiostationen i Stockholms närhet den 16 december 1914. Den internationella stationssignalen var SAF.

Samma år, den 28 juli 1914, hade första världskriget brutit ut. Redan från början bemannades stationen med både civila och marina telegrafister. Stationens antenn sträckte sig över sundet till Rindö på 50 meters höjd.

Från Vaxholm radio utsändes den 1 september 1919 den första testsändningen i landet från en statlig radiostation, där ett "rundradioprogram" varvades med tal och musik, lyssnare var ett antal journalister i Stockholm. Den 8 oktober samma år hade stationen även trådlös telefonkommunikation med det tyska luftskeppet Bodensee på dess resa Berlin-Stockholm t o r.

Telegrafstyrelsen överlämnade stationen till marinen 1938, som flyttade verksamheten vid Vaxholm radio till skyddade lokaler på västra Rindö. Samma år flyttade Telegrafverkets personal från Vaxholm till Värmdön och den helt nybyggda Stavsnäs radiostation/SDJ och bytte namn till Stockholm radio 1960. Vaxholms kastell är en del av det kulturarv du och alla i Sverige äger gemensamt genom staten. Det är på ditt uppdrag vi på Statens Fastighetsverk vårdar och tar hand om det så att det bevaras till kommande generationer.

Bilden visar typisk expeditjonsplats i marinens kustradiostationer på 1950-talet och framåt till modern tid. Mottagaren till vänster är GE typ BRT m/50, till höger Racals LV-mottagare Ra 117.

Foto: A. Ahlström

Marinens mest använda LV-sändare 3 kW m/42. Efter modifiering var den i bruk i marinen till in på 2000-talet. Tillverkare: SRT, civil beteckning CT 4000.

Foto: A. Ahlström

© Sammanställning och layout: Arne Ahlström

<arne.ahlstrom@comhem.se>

Förord och korrektur: Carl-Henrik Walde

ISBN 978-91-637-4551-5

